

NUDGING.

Zouden meer mensen dat moeten doen?

Een onderzoek naar de perceptie van ruimtelijke planners ten aanzien van nudging als instrument voor de openbare ruimte.

Boeli Boelens

S2748614

Faculteit Ruimtelijke wetenschappen

Rijksuniversiteit Groningen

Bachelorproject

*“Soms moet je het slechte van een plek erkennen,
voordat je er het goede kunt maken”*

Programmamanager Bereikbaarheid
Gemeente Groningen
9 mei 2018

Colofon

Titel	Nudging. Zouden meer mensen dat moeten doen?
Ondertitel	Een onderzoek naar de perceptie van ruimtelijke planners ten aanzien van nudging als instrument voor inrichting van de openbare ruimte
Auteur	Boeli Boelens b.boelens@student.rug.nl
Opleiding	Bachelor Technische Planologie Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen Rijksuniversiteit Groningen
Studiejaar	2017-2018
Begeleider	Koen Bandsma k.v.bandsma@rug.nl
Inleverdatum	11 juni 2018
Versie	Definitief
Illustraties voorpagina	Oude gebakken klinkers (Van Harn Sierbestrating, 2018) Logo Rijksuniversiteit Groningen (Rijksuniversiteit Groningen, 2018)

Voorwoord

In uw handen ligt de afstudeerscriptie 'Nudging. Zouden meer mensen dat moeten doen?'. Deze studie is geschreven als onderdeel van het bachelorproject van de studie Technische Planologie aan de Rijksuniversiteit Groningen. Het is een onderzoek naar de perceptie van ruimtelijke planners ten aanzien van nudging als instrument voor de ruimtelijke ordening. Tussen februari 2018 en juni 2018 is hier met ondersteuning van een begeleider van de universiteit aan gewerkt.

Voor de totstandkoming van deze scriptie zijn er een aantal mensen die een dankwoord verdienen. Ten eerste zijn dat de respondenten van de interviews. Zonder hun inbreng, meedenken, enthousiasme en kennis was het schrijven van deze scriptie niet gelukt. Hiervoor wil ik universitair docent Technische Planologie van de Rijksuniversiteit Groningen, de stedenbouwkundigen en landschapsarchitect van Royal HaskoningDHV, de stedenbouwkundige van HKB Stedenbouwkundigen, de afdelingshoofden Ruimte en Samenleving en Verkeer en Vervoer van de Provincie Groningen, de programmamanager Bereikbaarheid van de gemeente Groningen, de planoloog en stedenbouwkundige van gemeente Noordenveld en de senior consultant traffic management van Witteveen+Bos hartelijk danken. Het is fantastisch dat zij tijd vrij wilden maken om hun kennis en expertise voor dit onderzoek te delen.

Daarnaast wil ik graag mijn begeleider, Koen Bandsma, bedanken. Zonder zijn raad, feedback en goede begeleiding was deze scriptie niet geworden, wat het nu is. Hiervoor wil ik hem heel erg bedanken.

Deze scriptie is geschreven in de hoop een bijdrage te leveren aan het vullen van de wetenschappelijke leemte die er heerst tussen de planologische theorie en het instrument nudging.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Boeli Boelens

*Student Technische Planologie
Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen
Rijksuniversiteit Groningen*

Groningen, 11 juni 2018

Samenvatting

Nudging is populair. Veel overheidsinstellingen passen deze vorm van gedragsbeïnvloeding toe, met als doel om overlast tegen te gaan en gedrag in een gewenste richting te sturen (Baldwin, 2013). Er zijn reeds verschillende voorbeelden van nudges in onze leefwereld te vinden. In de binnenstad van Groningen liggen er bijvoorbeeld rode lopers waarmee het fout parkeren van fietsen wordt tegengegaan (Volkskrant, 2007). Een voorbeeld van gedragssturing die over het algemeen zonder het op te merken aan ons voorbij gaat, maar wel werkt (Thaler & Sunstein, 2009).

In de wetenschap wordt er al veel over nudging geschreven. Dit gebeurt echter veelal uit de psychologische of economische invalshoek en nooit vanuit de planologische. Veel nudges worden echter in de openbare ruimte, het domein van de planoloog (Zuidema, 2014), toegepast en het blijkt een efficiënt middel in de strijd tegen overlast of ongewenst gedrag (Baldwin, 2013; Thaler en Sunstein, 2008). Daarom is het jammer dat er vanuit de planologische wetenschap weinig tot geen onderzoek naar nudging gedaan wordt (Vermeulen & Kreukels, 2015). Deze studie poogt een bijdrage te leveren aan het vullen van deze wetenschappelijke leemte. Dit wordt gedaan aan de hand van de volgende hoofdvraag: *wat is de perceptie van ruimtelijke planners ten aanzien van nudging als instrument voor de ruimtelijke ordening?*

Door middel van interviews met experts op het gebied van ruimtelijke ordening en inrichting wordt de perceptie van ruimtelijke planners getoetst. Uit deze interviews blijkt dat er al veel toepassingen van nudging worden gebruikt, zoals shared space en optische versmalling van wegen. Het gebruik van de toepassingen wordt als positief ervaren: nudging heeft veel souplesse in zijn werking en het kan een automatisch functionerende ruimte opleveren. Echter, er is geen bekendheid met het concept nudging als opzichzelfstaand instrument. Door deze onbekendheid wordt voor de ruimtelijke ordening nog niet alles uit het concept gehaald wat erin zit.

Voor de toekomst wordt daarom aanbevolen dat er vanuit de wetenschap meer onderzoek gedaan wordt naar de toepassing van nudging in de planologie en dat in de praktijk nudging meer benoemd wordt als opzichzelfstaand instrument. Wanneer dit gebeurt zal, volgend uit de interviews en de literatuur, nudging een potentieel sterk instrument zijn voor de ruimtelijke inrichting.

Trefwoorden:

Ruimtelijke ordening

Planologie

Nudging

Planningsinstrumenten

Inhoudsopgave

1. Inleiding	8
1.1. Achtergrond	8
1.1.1. Theoretische relevantie	8
1.1.2. Maatschappelijke relevantie	9
1.2. Onderzoeksdoel	9
1.3. Vraagstelling	9
1.3.1. Centrale vraag	10
1.3.2. Deelvragen	10
1.4. Leeswijzer	10
2. Theoretisch kader	11
2.1. Planologie en nudging	11
2.2. Nudging	11
2.2.1. Nudgingstools	12
2.2.2. Affordances, designtool nudging en planologie	12
2.2.4. Graden van nudges	13
2.2.3. Kritiek op nudging	13
2.2.5. Effectiviteit van nudging	14
2.2.6. Beantwoording deelvraag 1	14
2.3. Conceptueel model	15
3. Methodologie	16
3.1. Literatuuronderzoek	16
3.2. Semigestructureerde interviews	16
3.3. Respondenten interviews	17
3.4. Ethiek	17
3.5. Data-analyse	18
3.5.1. Codes	18
3.5.2. Beantwoording onderzoeksvragen	18
4. Resultaten	19
4.1. Bekendheid met nudging	19

4.2. Toepassingsvelden	20
4.2.1. Verkeer en vervoer	20
4.2.2. Verblijfsfunctie	22
4.3. Beantwoording deelvraag 2	23
4.4. Perceptie van nudging als instrument	24
4.4.1. Voordelen van nudging	24
4.4.2. Nadelen van nudging	25
4.4.3. Planningsproces	28
4.5. Beantwoording deelvragen 3 en 4	31
5. Conclusie en Aanbevelingen	33
5.1. Aanbevelingen wetenschap	33
5.2. Aanbevelingen planningspraktijk	33
6. Reflectie	35
7. Referenties	36
Bijlagen	38
A. Interviewguide	38
B. Transcripten	39
B.1. Interview I – Transcript Respondent 1	40
B.2. Interview II – Transcript Respondent 2 & Respondent 3	47
B.3. Interview III – Transcript Respondent 4	61
B.4. Interview IV – Transcript Respondent 5	65
B.5. Interview V – Transcript Respondent 6	74
B.6. Interview VI – Transcript Respondent 7	82
B.7. Interview VII – Transcript Respondent 8	94
B.8. Interview VIII – Transcript Respondent 9	98
B.9. Interview IX – Transcript Respondent 10 & Respondent 11	104

1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt in de eerste paragraaf de achtergrond van deze studie verduidelijkt. Tevens wordt aandacht besteed aan de relevantie, zowel maatschappelijk, wetenschappelijk als planologisch. Vervolgens wordt in paragraaf 1.2. het onderzoeksprobleem uitgelegd en worden in paragraaf 1.3. de onderzoeksvragen gepresenteerd. Tot slot staat in paragraaf 1.4. de leeswijzer, welke het lezen van deze studie vergemakkelijkt.

1.1. Achtergrond

Nudging is populair. Veel overheidsinstellingen maken gebruik van de gedragsbeïnvloeding met de term nudging, die in 2008 door Thaler en Sunstein aan deze vorm van gedragsverandering gekoppeld is. Nudges kunnen een rol spelen in de bestrijding van overlast en helpen bij het beïnvloeden van gedrag in een gewenste richting (Thaler & Sunstein, 2008). Veel nudges zijn geplaatst in de publieke ruimte en zij hebben veel verschillende doeleinden. Zo zijn er nudges ter voorkoming van zwerfafval, waarbij er voetstappen op de grond geveerd worden die richting de prullenbakken lopen (Omgevingspsycholoog, 2018; Volkskrant, 2013). Ook worden er in bijvoorbeeld de binnenstad van Groningen rode lopers neergelegd voor winkels, zodat de toegang tot die winkels vrij blijft van

Figuur 1 Kaart Toepassing Shared Space Binnenstad Groningen (Basemap: ArcGIS, Esri, 2018; Afbeelding: NS, 2017).

geparkeerde fietsen en de winkels bereikbaar blijven voor winkelende mensen (Volkskrant, 2007). Kortom, nudges zijn al te vinden in de publieke ruimtes, waar mensen gebruik van maken.

Nudging is een interventiemethode waarbij gepoogd wordt het gedrag van mensen door middel van hints, duwtjes of fysieke aanpassingen te beïnvloeden, waarbij de autonomie van het individu behouden blijft en er mogelijkheden voor alternatief gedrag blijven bestaan. Vaak hebben de mensen zelf niet in de gaten dat hun gedrag beïnvloed wordt en laat men automatisch het gewenste gedrag zien (Thaler & Sunstein, 2008).

1.1.1. Theoretische relevantie

Wat opvalt is dat veel theorie over nudging geschreven is vanuit een psychologische of economische invalshoek en er vrijwel geen planologische theorie over nudging te vinden is, waardoor er in de planologische literatuur een

wetenschappelijke leemte is ontstaan (Vermeulen & Kreukels, 2015). Dit is gek, aangezien veel nudges zich in de publieke ruimte afspelen. Een voorbeeld hiervan is de toepassing van shared space (figuur 1).

De ruimtelijke planner kent veel werkvelden, waaronder verkeer, het milieu, watermanagement en het natuurlijk landschap, waarbij de ruimtelijke planner tussen verschillende belangen en perspectieven staat. De belangen en perspectieven van onder andere de burger, jurist, econoom, bestuurder en ontwerper (Woltjer et al., 2014). Hierbij is de ruimtelijke planner de spin in het web van besluitvorming rondom de ruimtelijke inrichting, waarin ook het ruimtelijke ontwerp prominent is (Zuidema, 2014; Woltjer et al., 2014; Van Dijk et al., 2012).

Aangezien ruimtelijk planners dus prominent betrokken zijn bij het ontwerp van de fysieke ruimte en de besluitvorming daaromheen, is het interessant om te kijken wat experts op dat gebied van het instrument nudging vinden. Ook vanuit de planologische hoek worden er reeds oproepen gedaan om als ruimtelijke planners meer onderzoek te doen naar gedragswetenschappen, waaronder nudging (Vermeulen & Kreukels, 2015). Gesteld wordt, dat op dit moment nudging nog geen specifieke rol heeft binnen planologische autoriteiten. Hiermee mist de planologie een interessante invalshoek (Vermeulen & Kreukels, 2015).

1.1.2. Maatschappelijke relevantie

Maatschappelijk gezien is deze studie ook relevant. Nudging is een middel dat onder andere ingezet wordt ter bestrijding van overlast. Zoals eerder gesteld kan het hierbij om verschillende soorten overlast gaan, zoals zwerfafval, te hard rijden of foutparkeren (Volkskrant, 2013; Omgevingspsycholoog, 2018; Volkskrant, 2007). Wanneer dit middel goed werkt en ruimtelijke planners passen het op een juiste manier toe, dan kan het een effectief middel zijn voor de beïnvloeding van gedrag in een gewenste richting (Baldwin, 2013). Overlast heeft invloed op de leefbaarheid van gebieden en kan daarmee problemen veroorzaken in de openbare ruimte (Ross & Mirowsky, 2001). Daarnaast leiden veel soorten van overlast tot onnodige kosten, zoals bij zwerfafval het geval is: het opruimen daarvan kost Nederland jaarlijks 250 miljoen euro (Milieu Centraal, 2015; Deloitte, 2010). Wanneer een middel, zoals nudging, werkt ter bestrijding van overlast, dan is het maatschappelijk gezien relevant om te kijken wat de ruimtelijke planner van dat middel vindt. Het hangt namelijk van de perceptie van ruimtelijke planners af, of het middel ook in de openbare ruimte toegepast zal worden.

1.2. Onderzoeksdoel

Zoals hierboven beschreven is, wint nudging aan populariteit als interventiemethode, maar is de bekendheid en perceptie vanuit de ruimtelijk planologische discipline nog onbekend. Het gaat er hierbij om in hoeverre ruimtelijke planners nudging een bruikbaar middel vinden voor de ruimtelijke inrichting en waar dit op gebaseerd is. Met het onderzoek dat in deze studie beschreven is, wordt gepoogd deze perceptie kenbaar te maken. Op basis van deze perceptie kunnen er uitspraken gedaan worden over hoe nudging onderdeel is of kan zijn van het instrumentarium van de ruimtelijke planner.

1.3. Vraagstelling

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van een aantal vragen. Ten eerste is dat de centrale onderzoeksvraag. Met behulp van de deelvragen, moet deze vraag uiteindelijk in de conclusie beantwoord worden.

1.3.1. Centrale vraag

Wat is de perceptie van ruimtelijke planners ten aanzien van nudging als instrument voor de ruimtelijke ordening?

1.3.2. Deelvragen

Om tot een gedegen antwoord te komen op de centrale vraag van dit onderzoek, zullen de volgende vragen beantwoord moeten worden:

Deelvraag 1: Wat is nudging?

Deelvraag 2: In hoeverre zijn ruimtelijke planners bekend met het concept nudging?

Deelvraag 3: Hoe ervaren ruimtelijke planners het gebruik van nudging in de ruimtelijke ordening?

Deelvraag 4: Hoe zien ruimtelijke planners nudging ten opzichte van andere instrumenten?

1.4. Leeswijzer

Na de bovenstaande aanleiding en probleemstelling, volgt in *hoofdstuk 2* het theoretisch kader van de studie. Hierin wordt het concept nudging verder verduidelijkt en wordt er ook aandacht besteed aan de kritiek die er op het instrument is. Daarnaast wordt ook aandacht besteed aan de mogelijke rol van nudging in de planologie.

Na het theoretisch kader wordt er vervolgd met de methodologie in *hoofdstuk 3*. Hierin wordt het onderzoeksinstrument gepresenteerd, ondersteund door de daaraan voorafgaande overwegingen. Hierin komen ook ethische vraagstukken aan de orde.

In *hoofdstuk 4* worden de onderzoeksresultaten gepresenteerd en geanalyseerd. Aan de hand van quotes, bijgestaan door opmerkingen van de auteur, worden de deelvragen van deze studie beantwoord.

Vervolgens wordt in *hoofdstuk 5* de conclusie van het onderzoek gegeven. Hierin wordt de centrale vraag van deze studie beantwoord en aanbevelingen gegeven voor zowel de wetenschap alsook de planningspraktijk.

Tot slot wordt in *hoofdstuk 6* de reflectie gegeven op het eigen onderzoek en worden in *hoofdstuk 7* de referenties gepresenteerd die voor het schrijven van deze studie gebruikt zijn.

Ter ondersteuning zijn in *de bijlagen* documenten te vinden die de boodschap van deze studie versterken. Hierbij gaat het om de interviewgids die gehanteerd is tijdens de interviews met experts en de transcripten van de interviews, welke een letterlijk beeld van de content vormen.

2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk worden de concepten voor deze studie beschreven en geanalyseerd en wordt tevens de eerste deelvraag van deze studie beantwoord. Ten eerste wordt in paragraaf 2.1. aandacht besteed aan de planologie en de rol die nudging daarin kan hebben. Ten tweede wordt in paragraaf 2.2. het concept nudging en de werking ervan verduidelijkt, waarna ook de reeds bestaande kritiek op het instrument beschouwd wordt. Tot slot wordt in paragraaf 2.3. het conceptueel model gepresenteerd en toegelicht.

2.1. Planologie en nudging

Planologie is een discipline die zich bezighoudt met de inrichting en de ordening van de openbare ruimte, met als doel het in stand houden en waar mogelijk verhogen van de ruimtelijke kwaliteit van een gebied (Woltjer et al., 2014). De kerntaak van de ruimtelijke planner is dan ook het interveniëren in deze openbare ruimte en het vormgeven van de besluitvorming daaromheen (Zuidema, 2014). Van Dijk geeft in een van zijn werken een mooie definitie van ruimtelijke planning: *“het zoeken naar en het tot stand brengen van de best denkbare wederkerige aanpassing van ruimte en samenleving”* (Van Dijk et al., 2012, p. 6). Planologie is dus een samenspel van mens en ruimte.

Voor het vinden van de best denkbare ruimtelijke situatie, heeft de ruimtelijke planner een aantal tools. Hierbij gaat het niet alleen om het interveniëren in de openbare ruimte, maar ook om juridische, financiële en communicatieve instrumenten. Hierin staat het beïnvloeden van gedrag centraal. Ten eerste kan middels *juridische* instrumenten het gedrag van mensen met behulp van wetten en regels worden beïnvloed. Onder andere de Woningwet en de Wet ruimtelijke ordening hebben hierin de ruimtelijke planner interveniërende kracht gegeven (Woltjer et al., 2014). Daarnaast kan door *financiële* prikkels, waarvan subsidies een goed voorbeeld zijn, het gedrag ook een gewenste richting krijgen (Van Dijk et al., 2012; Woltjer et al., 2014). Tot slot is *communicatie* met actoren essentieel voor een goede ruimtelijke planning. Zoals gezegd heeft een ruimtelijke planner te maken met veel verschillende perspectieven en belangen, waardoor een goede communicatieve strategie belangrijk is om iedereen aan tafel te krijgen, draagvlak te creëren onder de bevolking en een ruimtelijk ontwerp goed te laten functioneren (Woltjer et al., 2014; Van Dijk et al., 2012).

Deze middelen hebben als overeenkomst dat deze gericht zijn op rationele keuzes van mensen. Nudging is daarentegen een middel dat zich, volgens de theorie, richt op het onbewuste gedrag van mensen (Thaler & Sunstein, 2008). Daarom wordt er in deze studie naar nudging gekeken. Daarnaast heeft het middel een minder dwingend karakter dan de meeste andere planologische instrumenten, zoals wet- en regelgeving en financiële prikkels (Thaler & Sunstein, 2008). Daarom zou het een potentiële aanvulling kunnen zijn voor het instrumentarium van de ruimtelijke planner.

Voor een beter begrip van nudging wordt in de komende sectie het instrument verder toegelicht en geanalyseerd.

2.2. Nudging

Het middel nudging kan op veel verschillende manieren gedefinieerd worden, zoals uit deze sectie duidelijk zal worden. Om een helder begrip van dit onderzoek te bevorderen is het belangrijk om duidelijk te maken welke uitleg in deze studie gegeven wordt aan nudging. Tevens geeft dit antwoord op de eerste deelvraag.

Nudging betekent letterlijk ‘een duwtje’ of ‘een zachte stoot’ en dit is ook hoe Thaler en Sunstein (2008) het in hun boek ‘Nudge’ beschrijven. Nudging is een manier om gedrag van mensen te

beïnvloeden waarbij er geen verboden worden opgelegd en waarbij alternatieven beschikbaar blijven. Nudging wordt ondersteund door bekende inzichten op het gebied van cognitieve psychologie en gedrag, die stellen dat mensen een begrensde rationaliteit hebben op het gebied van keuzes (Thaler & Sunstein, 2008). De mate van informatieverwerking, cognitieve capaciteit en zelfcontrole is gelimiteerd bij mensen en voorstanders van nudging gebruiken deze argumenten als ondersteuning van het gebruik van nudging (Tversky & Kahneman, 1974; Baldwin, 2013). Een nudge houdt volgens voorstanders de keuzevrijheid van mensen in stand, maar probeert door genuanceerde ‘duwtjes’ het gedrag te beïnvloeden.

Deze achterliggende theorie van het concept komt voort uit de filosofie van het *libertair paternalisme*. Nudging heeft een paternalistisch karakter op de manier waarop mensen worden gestuurd om een gewenste keuze te maken, want er wordt uitgegaan van het beperkte vermogen van mensen om keuzes te maken en hierop te reflecteren. Er wordt in feite een keuze voor hen gemaakt. Daarentegen worden mensen niet beperkt om bepaald gedrag te vertonen. De mens is nog steeds vrij om zijn of haar eigen keuzes te maken. Daarmee vertoont nudging zowel libertaire als paternalistische eigenschappen (Thaler & Sunstein, 2008).

2.2.1. Nudgingstools

De eigenschappen van nudging worden vormgegeven in nudgingstools. Er zijn verscheidene nudgingstools te onderscheiden, met verschillende eigenschappen (Thaler & Sunstein, 2008). Eén van de nudgingstools is de design-nudge, die werkt door middel van de ruimtelijke inrichting. Voor de planologie is de design-nudge mogelijk interessant, omdat het sturen van gedrag door middel van ruimtelijke inrichting nauw aansluit bij de planologie (Thaler en Sunstein, 2008; Woltjer et al., 2014). Een voorbeeld van de toepassing hiervan is binnen een ruimte de lift iets verder weg plaatsen dan de trap. Dat is bijvoorbeeld mogelijk op treinstations en stationspleinen. Dit

Nudge Instrument	Uitleg
<i>Standaardoptie</i>	De standaard keuze wordt aangepast. Een voorbeeld hiervan is de nieuwe donorwet in Nederland. Hierin is de standaard situatie iedereen donor en moet men moeite doen om <i>geen</i> donor te zijn (Baldwin, 2013; NOS, 2018)
<i>Campagnes</i>	Beïnvloeding van gedrag door een overtuigende en informerende campagne.
<i>Design</i>	Gedragsbeïnvloeding door middel van de ruimtelijke inrichting.
<i>Financiële nudge</i>	Een voorbeeld hiervan zijn banken waarbij automatisch wordt meegedaan aan goede doelen.
<i>Informatievoorziening</i>	Informereren van mensen over gevolgen van gedrag of eventuele alternatieven. Ook het presenteren van sociale normen is een voorbeeld van informatievoorziening.
<i>Waarschuwingen</i>	Een herinnering van de negatieve of nadelige gevolgen van gedrag.

Tabel 1 Overzicht Nudginginstrumenten (Thaler & Sunstein, 2008)

heeft als doel dat mensen eerder de trap zullen nemen, wat uiteindelijk gezonder is (Baldwin, 2013). Naast de design-nudge zijn er, zoals eerder gesteld, meer vormen van nudging te onderscheiden. Deze zijn weergegeven in tabel 1.

2.2.2. Affordances, designtool nudging en planologie

Zoals de design-nudge gebruik maakt van de vormgeving van de fysieke ruimte, is al langer bekend dat ruimtelijk ontwerp invloed heeft op gedrag. Deze relatie tussen ruimte en mens wordt al langer onderzocht en daar is dan ook al het een en ander over bekend. Zo laat de theorie van *affordances* zien dat de vormgeving van de fysieke omgeving waarin iemand zich bevindt, invloed heeft op het gedrag van die persoon (Lidwell et al., 2010). De theorie van affordances heeft grote bekendheid en maakt de relatie tussen ruimte en gedrag op een overzichtelijke en begrijpbare manier duidelijk.

De theorie van affordances is ooit gepresenteerd door James J. Gibson in 1977 en gaat uit van de gedachte dat niet elk object even geschikt is voor een bepaalde functie als een ander. Een rond

voorwerp rolt beter, dan een vierkant voorwerp. En een trap is meer geschikt om te beklimmen, dan een steile wand. De kern van dit verhaal is dat de vormgeving van objecten en van de fysieke ruimte invloed heeft op het gedrag van mensen die met deze objecten of ruimte te maken hebben. Er is interactie tussen ruimte en mens (Lidwell et al., 2010; Gibson, 1977; Stoffregen, 2003).

Met de designtool van nudging kan het mogelijk zijn om de interactie tussen mens en ruimte te gebruiken voor het beïnvloeden van gedrag (Thaler & Sunstein, 2008). Wanneer door middel van de designtool van nudging het onbewuste gedrag van mensen op een juiste manier aangesproken wordt in de fysieke leefomgeving, dan is gewenst gedrag van mensen een mogelijk effect. Nudging en de theorie van affordances sluiten daarmee tevens aan bij het principe van de planologie: het zoeken naar een best denkbare situatie tussen ruimte en samenleving (Van Dijk et al., 2012). Dit geeft daarmee aan dat nudging een onderdeel kan zijn van het instrumentarium van de ruimtelijke planner.

2.2.3. Graden van nudging

Naast het onderscheid in verschillende nudgingstools, is er ook onderscheid te maken tussen nudges op een andere manier. Dit onderscheid komt voort uit de mate van impact op de keuzevrijheid van het individu en in hoeverre er bewustwording en reflectie plaatsvindt bij mensen. Door deze differentiatie ontstaan er drie gradaties.

Om te beginnen richt de eerste graad nudge zich met name op simpele informatievoorziening. Een voorbeeld hiervan is een herinneringsmail van een online shop die vertelt dat er nog voor bepaalde producten betaald moet worden. Bij deze graad blijft de autonomie van het individu geheel intact. Daarnaast wordt ook de bewustwording en zelfreflectie op het eigen gedrag geïntensiveerd. Vervolgens is er de tweede graad nudge, waarbij er meer autonomie ingeleverd wordt en waarbij er minder bewustwording en reflectie plaatsvindt. Bij deze graad gaat het bijvoorbeeld om opt-out systemen, waarbij er met een keuze bij de installatie van bijvoorbeeld een computerprogramma de gewenste keuze als standaard staat aangevinkt. Het gewenste gedrag wordt hier makkelijk gemaakt, wat als gevolg heeft dat bij deze graad van nudging er geen reflectie bij mensen plaatsvindt. Wat tot gevolg kan hebben dat er geen daadwerkelijke gedragsverandering plaatsvindt op de lange termijn (Baldwin, 2013). Tot slot is er de derde graad nudge, waarbij er gebruik gemaakt wordt van de emotie van mensen. Bijvoorbeeld teksten als 'eet geen junkfood, want daardoor ga je er minder goed uit zien'. Dit kan op korte termijn het gewenste effect opleveren: minder junkfood eten. Maar in veel gevallen wordt men geprikkeld door de opmerking over het uiterlijk, waarbij men reflecteert op het uiterlijk en niet zozeer op het eten van junkfood. Het aanspreken van emotie in deze vorm zorgt voor een korte termijneffect, maar levert op de lange termijn geen veranderde houding ten aanzien van junkfood op. Met het gebruiken van de derde graad nudge vindt er dus op de lange termijn geen gedragsverandering plaats (Baldwin, 2013).

2.2.4. Kritiek op nudging

Zoals er voorstanders zijn van nudging, zijn er ook tegenstanders. Niet iedereen neemt de vorm van nudging voor lief zoals deze door Thaler en Sunstein is gepresenteerd. Ten eerste geeft het libertaire karakter van nudging een onvolledige definitie van vrijheid, volgens Hausman en Welch (2010). Thaler en Sunstein stellen namelijk dat er vrijheid is, omdat er geen obstakels zijn. Ondanks dat Hausman en Welch zelf geen andere definitie van vrijheid geven, vinden zij dat de definitie van vrijheid door Thaler en Sunstein een scheve weergave van de werkelijkheid geeft.

Daarnaast is ook het paternalistische karakter van nudging dubieus. Bij nudging wordt er uitgegaan van competente mensen die onbewust hun gedrag laten beïnvloeden door de nudges. Dit is echter niet paternalistisch (Hausman & Welch, 2010). Het paternalisme gaat ervan uit dat er keuzes voor

mensen gemaakt worden, omdat ze incompetent zijn. Een voorbeeld hiervan is het toepassen van een bloedtransfusie bij een persoon die in coma ligt. In die situatie is het individu niet in staat om deze keuze voor zichzelf te maken en dus doet iemand anders dat voor hem. Nudging is dus niet zozeer paternalistisch, maar sturend en gebruikmakend van competente personen die in staat zijn om keuzes te maken (Hausman & Welch, 2010). De competentie van mensen is ook een van de voorwaarden voor een effectief gebruik van nudges. Want als iemand niet competent genoeg is om keuzes te maken, dan is het goed mogelijk dat die persoon ook niet competent genoeg is om de boodschap van een nudge te interpreteren (Baldwin, 2013). Kortom nudging gaat uit van competente mensen en paternalisme van incompetente mensen. Dit betekent dus dat de kracht van de beïnvloeding van gedrag van het middel nudging vrij sterk is en neigt naar het sturen van gedrag, aangezien competente mensen door het middel van gedrag veranderen. In die zin is nudging beperkender in keuzevrijheid dan gesteld door Thaler en Sunstein (Baldwin, 2013).

Verder is er een onderscheid te maken tussen de werking van gedragsbeïnvloeding op bewust en onbewust gedrag. Bij nudging ontbreekt in sommige gevallen de beïnvloeding op het bewuste gedrag en is de sturing met name gericht op de automatische piloot, het onbewuste gedrag waarover in feite niet nagedacht wordt, volgens John, Smith en Stoker in hun studie uit 2009. Nudging is gericht op de cognitieve grenzen van mensen op het gebied van keuze en emotie. Mensen hebben in veel gevallen daarover weinig sturing. Nudging profiteert daarmee in feite van de beperkte capaciteiten van het menselijk brein. Het gevolg is dat nudging niet zozeer werkt op de keuzes die bewust gemaakt worden door mensen. Veel nudges hebben daardoor slechts een korte termijneffect en brengen niet een echte gedragsverandering teweeg (John et al., 2009).

2.2.5. Effectiviteit van nudging

Tevens is de effectiviteit van nudging niet onophoudelijk. Ten eerste is het gedrag van mensen een product van een aantal factoren, waaronder het milieu waarin iemand opgroeit, de cultuur en de financiële situatie. Nudges hebben niet altijd invloed op deze zaken, omdat nudges gefocust zijn op het keuzeproces van mensen (Baldwin, 2013). Daarnaast geldt voor interventies in een al bestaande ruimte, dus niet nieuwbouw, dat de ruimtelijke ordening die er al was invloed heeft op het gedrag van mensen. Bij het plaatsen van een nudge moet hier rekening mee gehouden worden, omdat mensen gewend zijn aan de situatie zoals deze was. Er is gewoontegedrag ontstaan. Ook is het van belang om in het achterhoofd te houden dat er een tegenreactie kan ontstaan. Soms is het mogelijk dat mensen door een nudge juist een ander gedrag laten zien dan initieel de bedoeling was. Verder is het belangrijk dat de nudge niet als enige interventie wordt geplaatst, maar altijd in combinatie met andere interventies. Dat komt omdat nudging niet op alle factoren van het gedrag van mensen invloed heeft, zoals hierboven ook gesteld is (Baldwin, 2013). Daaropvolgend is ook blijvende reflectie nodig, zodat ervoor gezorgd wordt dat de nudge altijd het originele doel blijft dienen en dat het op tijd duidelijk wordt of er ingegrepen moet worden. In het kort kan gesteld worden dat het plaatsen van nudges een precieze opdracht is en dat er een goede analyse van de omstandigheden gemaakt wordt (Baldwin, 2013).

2.2.6. Beantwoording deelvraag 1

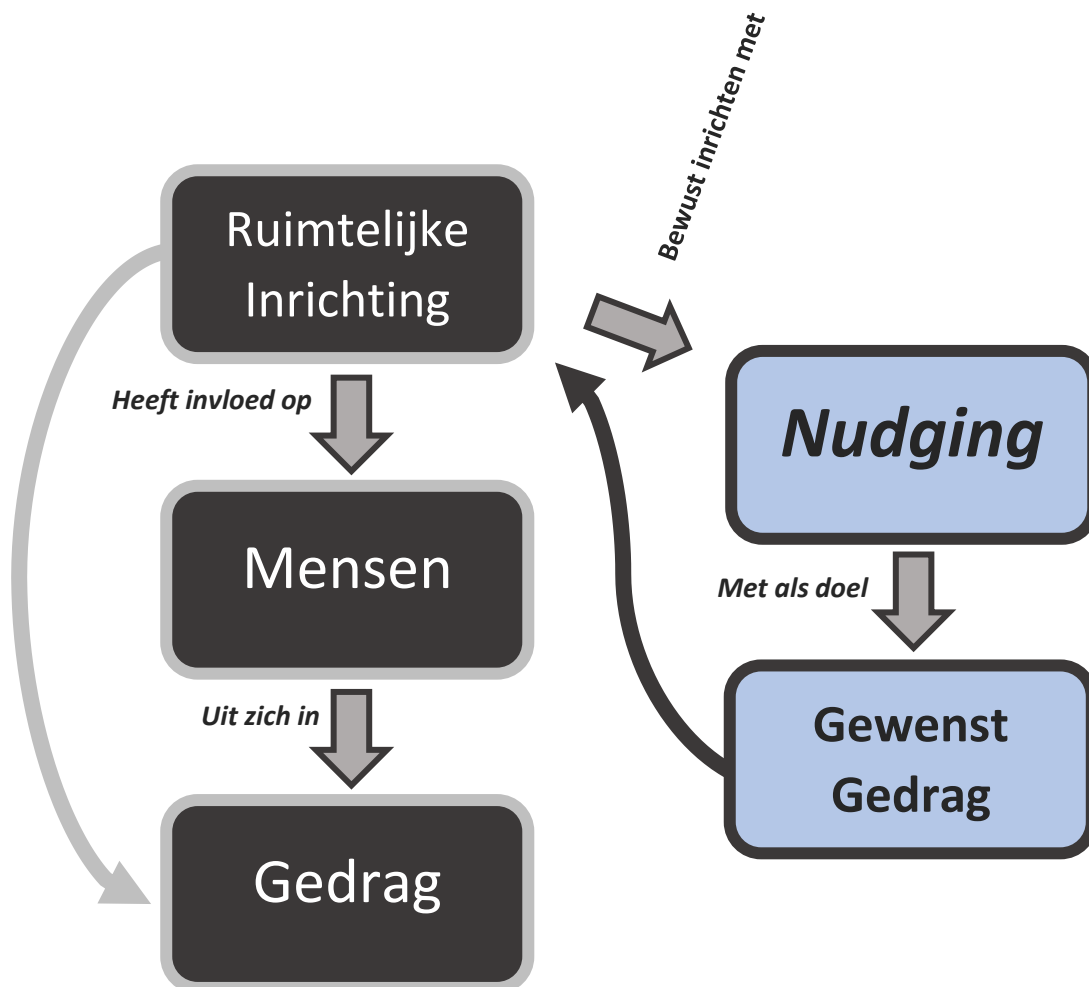
Kortom, *wat is nudging?* Aan de hand van de bestaande literatuur over nudging kan geconcludeerd worden dat nudging een instrument is met veel potentie en een eventueel sterke werking, maar met limieten aan de effectiviteit en waarin ook zekere nadelen verscholen zitten (Baldwin, 2013). De kritiek en de kanttekeningen die er bij het concept gezet worden, zullen meegenomen worden in dit onderzoek door de vergelijking van de primaire data met de in deze sectie beschreven literatuur.

2.3. Conceptueel model

Het conceptueel model (figuur 2) is gemaakt op basis van de concepten die in het theoretisch kader gepresenteerd zijn en laat zien hoe de ruimtelijke planner nudging kan gebruiken als instrument voor de ruimtelijke ordening.

Het is bewezen dat mensen worden beïnvloed door de vormgeving van de ruimte waarin zij zich bevinden. Dit uit zich uiteindelijk in het gedrag dat zij laten zien (Lidwell, 2010; Gibson, 1977). Wanneer door middel van de designtool van nudging deze ruimte ingericht wordt, kan dit het gewenste gedrag tot gevolg hebben. Hiermee kan een gebied de functie krijgen zoals dat vanuit de ruimtelijke ordening bedoeld is (Thaler & Sunstein, 2009). Hiermee komen, met behulp van de theorie van affordances, planologie en nudging samen in een model.

Figuur 2 Conceptueel Model (Thaler & Sunstein, 2009; Lidwell, 2010)

3. Methodologie

In deze sectie wordt de methodologie van deze studie verder toegelicht. Om te beginnen wordt in paragraaf 3.1. het literatuuronderzoek behandeld. Daarna wordt er in paragraaf 3.2. aandacht besteed aan de interviews en waarom hiervoor gekozen is. In paragraaf 3.3. worden de respondenten gepresenteerd, waarna in paragraaf 3.4. en paragraaf 3.5. wordt er aandacht besteed aan respectievelijk de ethiek rondom de interviews en de analyse van de data.

3.1. Literatuuronderzoek

Ter verduidelijking van het onderwerp nudging en de eventuele relevantie hiervan voor de planologie is er ten beginne een literatuuronderzoek gedaan. Bestaande onderzoeken kunnen bijdragen aan het begrip van het concept nudging en kunnen algemeen ondervonden eigenschappen hiervan reeds duidelijk maken (Clifford et al., 2010). Planologie en nudging zijn veel gebruikte onderzoeksonderwerpen en daarom zijn van beide onderwerpen reeds uitgevoerde onderzoeken te vinden. Het ontbreekt echter aan studies waarin beide onderzoeksvelden gecombineerd worden (Vermeulen & Kreukels, 2015).

De literatuur is gevonden middels faciliteiten van de universiteit. Vervolgens is er binnen de artikelen van verschillende wetenschappers naar meer literatuur gezocht.

3.2. Semigestructureerde interviews

Om de benodigde data voor dit onderzoek te verzamelen, is er gekozen voor een semigestructureerd interview. Dit heeft als reden dat met een semigestructureerd interview er open vragen gesteld kunnen worden, het flexibel is en het mogelijk is om bij antwoorden van participanten door te vragen. Dit zorgt ervoor dat van meningen of opvattingen, ook de achterliggende redenen boven water gehaald kunnen worden. Door dit te doen, kan er diepere informatie gevonden worden en dit zal de data van het onderzoek ten goede komen (Dunn, 2010).

Voor deze studie is dat relevant, omdat er naar percepties van ruimtelijke planners gevraagd wordt. Deze percepties van de planners komen voort uit zekere opvattingen en perspectieven. Het is belangrijk om deze perspectieven bloot te leggen, zodat een compleet beeld van de perceptie gegeven kan worden. Zonder deze achterliggende opvattingen en perspectieven, kan de data van de verschillende participanten niet met elkaar vergeleken worden. Een semigestructureerd interview maakt het uitvoeren van dit proces mogelijk (Dunn, 2010).

Aangezien de planologische wereld en de gedragswereld wetenschappelijk gezien uit elkaar liggen, is het goed mogelijk dat experts op het gebied van ruimtelijke ordening weinig kennis hebben van concepten uit de gedragswetenschap, maar daar in de praktijk al wel gebruik van maken (Vermeulen & Kreukels, 2015). Dit maakt het semigestructureerde interview ook specifiek voor deze studie een goede onderzoeksmethode, omdat het mogelijk is om tot in de diepte kennis en ervaringen van experts te onderzoeken.

Tot slot zorgt het semigestructureerde karakter er met vooraf vastgestelde opzet van vragen voor dat er niet afgedwaald wordt, maar daarnaast is er voldoende ruimte voor flexibiliteit, waar de geïnterviewde over andere onderwerpen iets wil zeggen of relevantie in vindt. Daarnaast biedt het de kans om door te vragen wanneer er onduidelijkheden zijn en is er de mogelijkheid om bepaalde, relevantere zaken meer aandacht te geven dan minder relevante (Longhurst, 2016).

3.3. Respondenten interviews

Ten behoeve van de beantwoording van de hoofdvraag is een deskundige groep mensen uit de planningspraktijk geïnterviewd. Er zijn in totaal elf experts op het gebied van ruimtelijke planning geïnterviewd, waarbij er gevraagd werd naar het gebruik van nudging, de ervaringen hiermee en de perceptie op nudging als instrument voor de inrichting van de openbare ruimte.

Alle respondenten hebben hun eigen expertise en visie op hun beroep. Zo is er vanuit de wetenschappelijke hoek gesproken met een universitair docent Technische Planologie van de Rijksuniversiteit Groningen. Daarnaast is er vanuit de private sector gesproken met experts van Royal HaskoningDHV, HKB Stedenbouwkundigen en Witteveen en Bos. Tot slot is er ook gesproken met experts uit de publieke sector. Hierbij ging het om medewerkers van de gemeente Groningen en Noordenveld en de provincie Groningen.

De gevarieerde groep aan experts heeft één eigenschap gemeen: de prominente betrokkenheid bij het proces van ruimtelijke ordening. Om de data van de verschillende respondenten goed met elkaar te kunnen vergelijken, is voor elke respondent de vraagstelling iets aangepast, maar is de strekking van het interview intact gehouden. Voor meer informatie over de inhoud van de interviews en de vraagstelling, is de interviewgide toegevoegd aan de bijlagen van deze studie.

In tabel 2 zijn alle respondenten van de interviews nog overzichtelijk weergegeven.

Respondent	Werkgever	Functie
<i>Respondent 1</i>	Rijksuniversiteit Groningen	Universitair docent Technische Planologie
<i>Respondent 2</i>	Royal HaskoningDHV	Stedenbouwkundige
<i>Respondent 3</i>	Royal HaskoningDHV	Stedenbouwkundige
<i>Respondent 4</i>	Royal HaskoningDHV	Landschapsarchitect
<i>Respondent 5</i>	HKB Stedenbouwkundigen	Stedenbouwkundige
<i>Respondent 6</i>	Witteveen en Bos	Senior consultant traffic management
<i>Respondent 7</i>	Provincie Groningen	Hoofd samenleving en ruimte
<i>Respondent 8</i>	Provincie Groningen	Hoofd verkeer en vervoer
<i>Respondent 9</i>	Gemeente Groningen	Programmamanager bereikbaarheid
<i>Respondent 10</i>	Gemeente Noordenveld	Planoloog
<i>Respondent 11</i>	Gemeente Noordenveld	Stedenbouwkundige

Tabel 2 Overzichtstabel Respondenten Interviews

De respondenten zijn benaderd via mailcontact naar de desbetreffende instanties en bekende medewerkers van deze instanties. Door middel van dit contact zijn er afspraken gemaakt voor interviews. Tijdens deze interviews is er gevraagd naar suggesties voor andere respondenten. Aan de hand van deze suggesties zijn er weer nieuwe interviews ingepland, de zogenaamde sneeuwbal methode. Op deze manier is er uiteindelijk tot een respondentenaantal van elf experts gekomen.

3.4. Ethiek

De positie van de respondent is van groot belang. De respondenten zijn allen expert op het gebied van de ruimtelijke planning en de in de interviews behandelde onderwerpen waren geenszins van gevoelige aard. Dit vergrootte de bereidheid om mee te werken aan het onderzoek. Vooraf is aan alle respondenten duidelijk gemaakt waarvoor de data gebruikt ging worden en dat deze niet dienen voor andere doeleinden dan ten bate van het afstudeerproject. Van tevoren is afgesproken dat de interviews met audioapparatuur opgenomen werden en uitgewerkt werden in transcripten. Deze transcripten zijn ter goedkeuring nog opgestuurd aan de respondenten. Ter bescherming van de

respondenten is ervoor gekozen om de respondenten niet bij naam te noemen in dit onderzoek. Wel wordt hun werkgever en functie vermeld en zijn de transcripten anoniem bijgevoegd. Vertrouwelijkheid, discretie en anonimiteit zijn in deze studie grote waarden. De respondenten waren daarom op elk moment vrij om de medewerking aan het onderzoek te beëindigen (Longhurst, 2016).

3.5. Data-analyse

De interviews zijn middels audioapparatuur opgenomen. Hierna zijn deze opnames getranscribeerd, wat een letterlijke vertaling van de interviews heeft opgeleverd. Vervolgens zijn deze transcripten gecodeerd.

3.5.1. Codes

De codes die hiervoor gebruikt zijn, zijn de volgende: *bekendheid met nudging, andere instrumenten, planningsproces, nudging als instrument; verblijfsfunctie, nudging als instrument; verkeer en vervoer, voordelen nudging, nadelen nudging, perceptie en toekomst*. De codes zijn gevormd aan de hand van de onderzoeksvragen, de literatuur en de interviews. Hoe de codes de onderzoeksvragen beantwoorden is weergegeven in tabel 3. In Microsoft Word zijn de transcripten aan de hand van kleuren gecodeerd, waarna de codes middels een tabel zijn vergeleken en geanalyseerd tussen de verschillende respondenten en de literatuur. Naar aanleiding van deze analyse is er een huidig beeld geschetst van de toepassing van nudging, conclusies getrokken en zijn er aanbevelingen gemaakt voor de toekomst.

3.5.2. Beantwoording onderzoeksvragen

Hoe de verschillende onderzoeksvragen beantwoord worden is weergegeven in onderstaande tabel.

Onderzoeksvraag	Antwoord door:
1. Wat is nudging?	Literatuur.
2. In hoeverre zijn ruimtelijke planners bekend met het concept nudging?	Interviews, codes: Bekendheid met nudging, Nudging als instrument; verkeer en vervoer en Nudging als instrument; verblijfsfunctie.
3. Wat zijn de ervaringen van ruimtelijke planners met het gebruik van nudging?	Interviews, codes: Voordelen nudging en Nadelen nudging.
4. Hoe zien ruimtelijke planners nudging ten opzichte van andere instrumenten?	Interviews, codes: Planningsproces en Andere instrumenten.

Tabel 3 Overzichtstabel Beantwoording Onderzoeksvragen

De code *perceptie* is gebruikt om duidelijk in één zin de perceptie van een expert op het gebruik te kunnen vangen. De code *toekomst* is gebruikt om de visie van de experts te vinden op hoe het planningsproces rondom nudging in de toekomst beter kan. Aan de hand van de codes wordt in *hoofdstuk 4* de data gepresenteerd en geanalyseerd, waarna de laatste drie deelvragen worden beantwoord.

4. Resultaten

In deze sectie zullen de onderzoeksresultaten van de interviews gepresenteerd en geanalyseerd worden. Hierbij wordt de data van de interviews vergeleken tussen de verschillende respondenten en met de theorie. Dit uit zich in een verscheidenheid aan onderwerpen. Ten eerste wordt in paragraaf 4.1. de bekendheid met het concept nudging besproken, waarna in paragraaf 4.2. de verschillende velden besproken worden waarin nudging gebruikt wordt. Dit geeft in paragraaf 4.2. antwoord op de tweede deelvraag van het onderzoek. Vervolgens wordt in paragraaf 4.4. de perceptie van de experts op nudging gepresenteerd, met in paragraaf 4.5. de beantwoording van de derde en vierde onderzoeksvraag.

Om voor de lezer verdere verkenning van de data uit de interviews mogelijk te maken, zijn in de bijlagen de transcripten van de interviews toegevoegd. De citaten in de presentatie van de resultaten zijn allen uit deze transcripten afkomstig.

4.1. Bekendheid met nudging

Deze paragraaf geeft, in combinatie met paragraaf 4.2., antwoord op de tweede deelvraag van het in deze studie beschreven onderzoek: *in hoeverre zijn ruimtelijke planners bekend met het concept nudging?* Het antwoord volgt door een analyse van de interviews en een vergelijking met het theoretisch kader.

Uit de interviews allereerst opvalt, is dat het concept nudging geen belletjes laat rinkelen bij de experts. Buiten de senior consultant traffic management van Witteveen en Bos, was in eerste instantie niemand bekend met het concept en de toepassing ervan. De stedenbouwkundige van Royal HaskoningDHV zei hierover het volgende, wat de algemene tendens treffend weergeeft:

“Toen jij mij mailde van ‘nudging’ – ik ging hier het er ook met jongens, studenten over hebben van ‘Nudging? Nudging?’ en niemand had een idee wat nudging was.”

– Respondent 2

De bekendheid met het concept volgt echter na de uitleg van het concept en de toepassingen die er zijn. Het blijkt dat de ruimtelijke ontwerpers van Royal HaskoningDHV, HKB Stedenbouwkundigen en de gemeente Noordenveld al met nudging bezig zijn, maar dat de naam er niet aan gegeven wordt en zich niet bewust zijn van het feit dat ze aan het nudgen zijn. Dit geldt ook voor de programmamanager Bereikbaarheid van de gemeente Groningen en het hoofd Verkeer en Vervoer bij de provincie Groningen. In navolging van zijn collega, zei de andere stedenbouwkundige bij Royal HaskoningDHV hier het volgende over:

“Ja het is eigenlijk een onderdeel van het ontwerp, maar om het zo te benoemen dat deden we nog niet.” – Respondent 3

Hier sloot het hoofd van de afdeling Ruimte en Samenleving bij de Provincie Groningen zich bij aan:

“Want als ik ermee bezig ben, dan ben ik me niet zelf bewust van het feit dat ik met nudging bezig ben. Maar de voorbeelden moeten er wel zijn.” – Respondent 7

Ondanks dat men in de wereld van de ruimtelijke ordening dus al wel met het concept nudging bezig is, geeft de onbekendheid met de term wel aan dat nudging nog geen centrale rol heeft in de ontwikkeling van ruimtelijke plannen. Wanneer een ruimtelijk plan gevormd wordt, dan wordt er niet

specifiek een keuze voor het concept nudging gemaakt. In het ruimtelijk ontwerp worden nudges wel toegepast, maar relatief onbewust en niet als vooraf gekozen instrument. Voorbeelden van deze toepassingen zijn bijvoorbeeld belijning op wegdekken, waardoor de weg smaller lijkt. De programmamanager Bereikbaarheid bij de Gemeente Groningen vat de bekendheid met nudging uitstekend samen:

“Ja volgens mij kent men wel de gedragsbeïnvloeding en dat je iets met je inrichting zou kunnen door op deze manier in te richten, maar dan hangt men die term er niet aan.” – Respondent 9

Kortom, de bekendheid met de toepassingen van nudging is er, maar met het concept nudging niet. Dat dit tot problemen kan leiden, wordt duidelijk in komende paragrafen. Aan de hand van de huidige toepassingen van nudging worden de verschillende velden bekeken waarin nudging een rol heeft of kan hebben.

4.2. Toepassingsvelden

Aan de hand van de interviews viel op dat er twee velden zijn waarin de toepassingen van nudging reeds gebruikt worden. In het thema verkeer en vervoer wordt de gedragsbeïnvloeding van mensen het meest concreet genoemd. Maar ook in gebieden met een verblijfsfunctie, zoals pleinen en parken, wordt nudging al toegepast om sfeer en beleving te creëren. Beide velden worden in deze sectie behandeld, om te beginnen met de gebieden met een verkeersfunctie.

4.2.1. Verkeer en vervoer

Binnen verkeer heeft gedrag een centrale rol, zo blijkt uit de interviews met alle respondenten. Met name snelheidsgedrag in auto's en de toename van fietsers en de snelheid waarmee zij fietsen, zijn hierin belangrijke thema's die in alle interviews naar voren komen. De stedenbouwkundige van HKB Stedenbouwkundigen zegt hierover:

“Ja bij verkeer is het waar het, het meest expliciet wordt gemaakt in de gesprekken. Omdat daar heel vaak het gedrag van snelheid een rol speelt. Dus daar wordt het meest eigenlijk expliciet gesproken over ‘hoe beïnvloedt je nu eigenlijk het gedrag’.” – Respondent 5

Deze gedragsbeïnvloeding wordt gepoogd tot stand te brengen door visuele aanpassingen aan het wegdek. Een voorbeeld hiervan is door middel van belijning het creëren van versmallingen, waardoor men minder hard gaat rijden. Dit heeft als doel om het gewenste gedrag als het ware automatisch tot stand te brengen, net zoals dat het doel is van nudging (Thaler & Sunstein, 2008). Een ander goed voorbeeld van zo'n dergelijke nudge is shared space. Het concept stelt dat door een minimalisatie aan verkeersregels en wegbelijning in het straatbeeld er uiteindelijk een veiligere verkeerssituatie ontstaat (Imrie, 2013). Alle stedenbouwkundigen en ook de landschapsarchitecten gebruiken reeds dergelijke toepassingen. Ook in het programma Bereikbaarheid van de gemeente Groningen wordt dit al toegepast. De stedenbouwkundige van HKB Stedenbouwkundigen kon in haar ervaring al enkele voorbeelden van shared space noemen, waaronder onderstaande:

“Nou bijvoorbeeld de binnenstad van Appingedam is wel een voorbeeld. Daarin is er sprake van een plein bij een kerk en daar komt verkeer langs. Dat kruist met een belangrijke looproute in de dwarsrichting. En op het plein zelf is het de bedoeling dat je hier ook kunt verblijven en daar wordt ook wel eens wat georganiseerd. (...) Nou en daar hebben we het gedaan door eigenlijk de rijbaan belijning op te heffen en duidelijk de rijloper te begrenzen, niet met een echte verhoging maar visueel, en dan kom je in een gebied waar je geen belijning hebt voor de routing van de auto, maar op een plein komt, en aan de andere kant kan je er weer af. Dan kom je weer op een stuk waar je wel met banden wordt beleid. Nou op zo'n manier hebben we dat gedaan.” – Respondent 5

In dit voorbeeld wordt door middel van nudging, het weghalen van de belijning voor auto's, gepoogd het gedrag van automobilisten te sturen, waardoor het gebied de gewenste functie kan hebben: een plein waar mensen kunnen verblijven. Dezelfde manier van redeneren wordt ook in andere gevallen toegepast, onder andere de programmamanager Bereikbaarheid van de gemeente Groningen kan hiervan een voorbeeld geven:

“Fietsstraat is bijvoorbeeld ook zo'n ding, dat je de omgeving probeert aan te laten passen aan de langzaamste verkeersdeelnemers. In dit geval de fietsdeelnemers en dan je wil door de inrichting van de weg dat de auto's achter de fietsers blijven rijden en dat je een veel rustiger straatbeeld krijgt.” – Respondent 9

In navolging van de fietsstraten noemt de universitair docent van de Rijksuniversiteit Groningen nog een ander voorbeeld, waarbij juist door extra belijning het gewenste gedrag tot stand komt:

“Je noemde shared space al, maar duurzaam veilig is ook een begrip. Dat zie je bijvoorbeeld aan die rode fietsstroken op veel wegen, bijvoorbeeld ook in Haren. Optisch wordt de rijbaan dan heel smal. Vroeger had je gewoon 6 meter asfalt en gas erop en nu heb je twee keer een dikke meter rood, stippelstrepen en dan nog maar 4 meter grijs asfalt. En dat geeft ook heel subtiel de indruk van 'ja wacht eens even. Dit is ingewikkeld, dit is niet zomaar om in het wilde weg te racen'.” – Respondent 1

Al deze voorbeelden hebben gemeen dat hierin met name de snelheid van automobilisten of fietsers gedrukt wordt en er hierdoor een veiligere of prettigere verkeerssituatie ontstaat. Dit is echter niet de enige toepassing van nudges op dit moment. Er wordt ook gewerkt in het richting geven van mensen, oftewel het beïnvloeden in routes die men kiest. Zo worden fietsers in Groningen gestuurd door middel van slimme routes, die door middel van teksten op het wegdek gemarkeerd worden. Dit is een goed voorbeeld van de eerste graad nudge, waarin er door middel van informatievoorziening gedrag beïnvloed wordt (Baldwin, 2013). Het aangeven dat die route slim is, zorgt ervoor dat fietsers de voor het maatschappelijk belang meest gunstige route pakken. In deze slimme routes staat centraal dat men nog steeds gewoon andere routes kan nemen, wat dus past binnen de omschrijving van nudging (Thaler & Sunstein, 2008). De programmanager Bereikbaarheid legt de toepassing en het nut van deze slimme routes uit:

“We hebben ook wel nog wel slimme routes. Slimme Zernike route is een behoorlijk bekende. (...) We zijn nog wel met meer slimme routes bezig en we zijn bezig de binnenstad te ontzien van fietsers. Want je merkt dat mensen soms helemaal niet in de binnenstad hoeven te zijn, maar er wel doorheen gaan. (...) Dan wil je eigenlijk dan dat ze door de diepenring gaan rijden. Dat je dat veel meer als een soort fietsverbinding gebruikt. Want zo ontlast je ook de Blauwe Brug bij het museumplein. Dus dat je, nou dat soort dingen.” – Respondent 9

In de praktijk zijn er dus al verschillende toepassingen van nudging op het gebied van verkeer en vervoer. Zowel in het verminderen van snelheden van automobilisten, als ook het sturen van verkeer en in het verkeerluw maken van gebieden.

4.2.2. Verblijfsfunctie

Naast de toepassing van nudges in verkeer, worden ook veel toepassingen genoemd in de gebieden met een verblijfsfunctie, zoals pleinen en parken. Het gaat in deze gevallen met name om het brengen van sfeer en beleving. Door het toevoegen van objecten en groen aan het landschap, gebruik van licht en van materiaalovergangen worden mensen genudged om eens te blijven staan en ergens langer te vertoeven en niet door te lopen. De stedenbouwkundige van HKB Stedenbouwkundigen zegt hierover:

“En dat is niet alleen in bijvoorbeeld verkeer, maar ook wel ‘waar ontmoet je elkaar?’ en waar je van nature denkt ‘ah dit is een plek om even te verblijven’ in plaats van een doorgangplek. Dus op die manier, dat gaat dus verder dan alleen verkeer en dat soort zaken, maar ook in verblijfsruimten, openbare ruimte dan met name. Dus daar gebruik ik het ook in. Want hoe zorg je dan dat een ruimte die bijvoorbeeld langwerpig meer aanvoelt als een plein dan als een straat voelt. Nou daarin gebruik je dan bijvoorbeeld objecten of plaatsing van bomen. Om een bepaald gevoel van intimiteit of beschutting te creëren. Dus daar gebruik je het eigenlijk ook voor.” – Respondent 5

Naast dat er gewerkt wordt met bomen of andere objecten, kan er ook goed met materiaalovergangen gewerkt worden, volgens de universitair docent Technische Planologie. Mensen blijken in de praktijk het prettig te vinden om op materiaalovergangen te gaan zitten, zoals van strandzand naar gras. Dit kan meegenomen worden in de praktijk. Op deze manier nudge je mensen om op gewenste plekken te laten verblijven. De universitair docent Technische Planologie kan hier reeds een voorbeeld van noemen uit de Veluwe en de werking ervan uitleggen:

“Bij de Veluwe heb je van die zandplassen die eigenlijk zijn aangekleed als strand. En die zijn in die tijd al zo ingericht dat je eigenlijk een aantal randsituaties gecreëerd. Dus je hebt water naar zand. Dan heb je zand naar gras. En dan heb je gras naar bosschages. En wat je ziet – en je kunt er met een drone boven gaan vliegen op een zomerdag en dan zie je het elke zomerdag opnieuw gebeuren – mensen, badgasten gaan dus allemaal langs die rand zitten. Ze gaan op deze rand zitten of ze gaan langs die rand zitten. Dat zijn de plekken die mensen fijn vinden. Ze vinden randovergangen altijd fijn, het voelt veilig. Je hebt iets achter je. Het is logisch, je zit niet zomaar in de ‘middle of nowhere’. Dat is een hele subtiele sturing en mensen gedragen zich in de praktijk zo.” – Respondent 1

Naast het voorbeeld van materiaalovergangen weet de universitair docent Technische Planologie nog een voorbeeld te noemen, waarbij mensen genudged worden door het ontwerp van de omgeving van een plein of grote ruimte:

“Een smalle, lange hoge ruimte nodigt uit tot snel er doorheen lopen, snel wegwezen en een ronde, ovaal ruimte, met minder hoge wanden, die nodigt uit tot even stil staan en met elkaar praten. Dus vorm van ruimte stuurt heel erg gedrag.” –

Respondent 1

Buiten het brengen van sfeer en beleving, zoals gedaan wordt met materiaalovergangen, licht en groen, spelen er in de verblijfsruimtes ook vormen van overlast. In overeenstemming met de theorie rondom nudging, wordt nudging hiervoor ook in de praktijk toegepast, volgens onder andere de landschapsarchitect van Royal HaskoningDHV en de planoloog en stedenbouwkundige van de gemeente Noordenveld. Het gaat hierbij met name om zwerfafval en vandalisme. Met name nudging ten aanzien van vandalisme lijkt nog wat in de kinderschoenen te staan, maar desondanks speelt ook daar de beïnvloeding van gedrag een grote rol. De landschapsarchitect van Royal HaskoningDHV en de stedenbouwkundige van de gemeente Noordenveld zeiden hier het volgende over:

“Welke materialen kun je gebruiken om vandalisme tegen te gaan. En anderzijds ben ik er ook wel van overtuigd dat als je een omgeving heel netjes inricht, dat je dan de kans op vandalisme – als je het hebt over vandalisme – de drempel ook groter gaat maken.” – Respondent 4

“Nou verkeer is er wel een, afval is ook zoiets. En afvalverwerking, dus daar zit ook wel wat in. Nou wat je eigenlijk, ja ik weet niet of dat eronder kan vallen, maar wat we wel gedaan hebben is, als je een picknick plek hebt dan zet je daar een afvalbak neer. Dan nemen mensen allemaal afval mee en stoppen dat in die afvalbak. Haal je die afvalbak weg (...) dan worden mensen een stuk netter, want ze gaan er veel meer over nadenken. Dat is wel iets waar wel die gedragsbeïnvloeding ook weer in zit. Dus dat hebben we wel gedaan, proberen om zo weinig mogelijk afvalbakken toe te passen. Uit de kostenoverweging, maar ook om mensen na te laten denken van: ja je kunt niet overal je afval kwijt. Dus je moet daar bewust omgaan.” – Respondent 11

Kortom, ook in het ontwerp van verblijfsfuncties, zoals pleinen of stranden, wordt al rekening gehouden met bepaalde nudges. De beleving en de perceptie van mensen van een plek staan hierin centraal. Daarnaast speelt in deze ruimtes het bestrijden van zwerfafval en vandalisme een rol.

4.3. Beantwoording deelvraag 2

Aan de hand van de interviews kan er geconcludeerd worden dat de experts al, in ieder geval in twee planningsvelden, met toepassingen van nudging bezig zijn. In de wijze waarop zij in die velden nudging toepassen ligt al redelijk in de lijn van het conceptueel model (figuur 2) van deze studie. Echter, het grote verschil is, dat nudging nog niet benoemd wordt. Er worden losse toepassingen, interventies, objecten gebruikt, waarvan veel experts er pas in het interview achter kwamen dat dit nudging was.

Kortom, *in hoeverre zijn ruimtelijke planners bekend met het concept nudging?* Gedeeltelijk. Ondanks dat er al nudgingstoepassingen gebruikt worden, is er geen kennis van het concept en de werking ervan. Doordat er al wel ervaringen zijn met de toepassing van nudging, kan er nog steeds naar de perceptie gevraagd worden. De onbekendheid van het concept moet in het achterhoofd gehouden worden bij het lezen van de perceptie en zou een verklarende rol kunnen hebben voor bepaalde ervaringen, die in de komende paragrafen aan bod komen.

4.4. Perceptie van nudging als instrument

Nu duidelijk is in hoeverre ruimtelijke planners bekend zijn met het concept nudging en in welke planningsvelden zij reeds toepassingen van nudging vinden, wordt vanaf deze paragraaf de perceptie van ruimtelijke planners beschouwd. In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de derde en vierde deelvraag: *wat zijn de ervaringen van ruimtelijke planners met het gebruik van nudging?* en *hoe zien ruimtelijke planners nudging ten opzichte van andere instrumenten voor de ruimtelijke ordening?*

Het feit dat toepassingen van nudging al gebruikt worden, betekent niet dat dit zonder slag of stoot gaat. Toch zien de planners veel voordelen in het gebruik van nudging. Daarom wordt er aangevangen met de voordelen die de ruimtelijke planners noemen in het gebruik van nudging.

4.4.1. Voordelen van nudging

Alle ruimtelijke planners zijn het er unaniem over eens dat nudging een soepele en genuanceerde sturing van gedrag kan bieden, zoals dat ook gepresenteerd wordt in de theorie omtrent het concept (Thaler & Sunstein, 2008). Deze souplesse in het instrument wordt door de stedenbouwkundige bij Royal HaskoningDHV in navolging van haar collega's onderschreven:

“Dat je daarmee hele natuurlijke, aantrekkelijke voorzieningen treft die het gedrag gaan beïnvloeden, zoals jij wilt dat het zou moeten zijn.” – Respondent 2

Het gebruik van nudging zorgt er, volgens alle experts, voor dat de ruimte aansluit bij de verwachtingen van de gebruiker. Hierin is het woord logica een belangrijk begrip. Dit grijpt terug op de theorie van affordances, zoals beschreven in hoofdstuk 2: de vormgeving en indeling van een ruimte, maken bepaald gedrag mogelijk en logisch. Wanneer een ruimte ingericht wordt op een manier waarbij het gewenste gedrag logisch is, dan zullen de mensen in dat gebied het gewenste gedrag vertonen (Lidwell, 2010). Nudging kan een instrument zijn waarbij dat gedrag op een soepele manier tot stand gebracht kan worden (Baldwin, 2013). Hierbij wordt er ook nog eens voor gezorgd dat het vele gebruik van verkeersborden met alle verschillende betekenissen wordt voorkomen, aldus collega-stedenbouwkundige bij Royal HaskoningDHV:

“Logica. Daar gaat het eigenlijk om he. Dat je vanuit verschillende actoren – de automobilist, de fietser – kan redeneren van ‘wat zou logisch zijn?’ en om ook die logica in de ruimte aan te geven. (...) En daarbij ook een wirwar van verkeersborden te voorkomen. Die zou je als een soort zwerfafval langs de weg kunnen zien.” – Respondent 3

Andere manieren van sturing zijn vaak harder en roepen irritaties op, kosten meer geld en voegen geen ruimtelijke meerwaarde toe, volgens onder andere de stedenbouwkundigen van Royal HaskoningDHV en HKB Stedenbouwkundigen en de programmamanager Bereikbaarheid van de gemeente Groningen. Ten opzichte van deze andere vormen van sturing kan nudging dan uitkomst bieden (Thaler en Sunstein, 2008). De experts zitten hiermee op een lijn met de theorie:

“Dus daarom zijn die subtiele middelen vaker een prettiger alternatief, waarbij je meer het automatische gedrag probeert te beïnvloeden en niet hoeft te handhaven of irritaties opwekt.” – Respondent 5

Deze visie wordt door alle experts onderstreept. De soepele wijze waarmee nudging gedrag kan beïnvloeden zorgt volgens de experts tot een zo mooi mogelijke manier van ruimtelijke inrichting. Vanuit de Gemeente Groningen wordt dit door de programmamanager Bereikbaarheid duidelijk

geaccentueerd. Volgens haar zou de eerste stap altijd de soepele manier van beïnvloeding moeten zijn. Hardere maatregelen moeten pas toegepast worden indien dat echt niet werkt:

“Ik zie handhaven als de laatste mogelijkheid die je hebt om het nog met harde hand te corrigeren. Je moet eigenlijk ermee beginnen, dat je het zo maakt dat het zichzelf wijst.” – Respondent 9

Kortom, alle experts zijn het unaniem eens over de souplesse en automatisme in de werking van het concept nudging. Dit wordt gezien als het grootste voordeel. Ten opzichte van andere instrumenten, zoals regelgeving en handhaving, leidt nudging tot minder irritatie en een prettigere ervaring voor alle gebruikers van een ruimte. Het kan onduidelijkheid voorkomen en een ruimte een logische functie geven. Daarmee is het volgens de experts een bruikbaar middel voor de ruimtelijke inrichting en onderstrepen zij de theorie omtrent nudging zoals deze gepresenteerd is in het theoretisch kader.

4.4.2. Nadelen van nudging

De experts zien in de interviews niet alleen maar voordelen in het gebruik van nudging. Ook doen zich situaties voor waarin het niet het meest geschikte middel is en zo zijn er ook algemene eigenschappen van nudging waarbij vooral publieke actoren vraagtekens zetten. Ten eerste is dat de grens met wet- en regelgeving, volgens onder andere de stedenbouwkundigen van Royal HaskoningDHV, het hoofd Verkeer en Vervoer en het hoofd Ruimte en Samenleving van de provincie Groningen. Doordat nudges in sommige gevallen toegepast worden als vervanging van borden en wegbelijning, doen er zich situaties voor waarin de beheerders zich moeten verantwoorden over de veiligheid. Wanneer er door het gebruik van bepaalde nudges onduidelijkheid ontstaat, leidt dit tot problemen. Een voorbeeld van dergelijke problemen is dat het in de praktijk zelfs gevolgen heeft voor de bereidwilligheid van instanties om te handhaven op bepaalde plekken, aldus een van de stedenbouwkundigen van Royal HaskoningDHV:

“Dat was in die Grote Straat in Nijverdal, waar je het over had. Dat de politie zei van wij gaan hier niet handhaven: ‘Want dat kan niet. Het moet gewoon duidelijk zijn. Mag je hier met de fiets wel, of mag je hier met de fiets niet. Als het fietsen is tussen winkelen publiek, ja zet er maar een mooi bord neer. Maar als er een aanrijding is tussen een voetganger en een fietser, gaan wij niet optreden’. (...) Ja je komt op een gegeven moment met de wet- en regelgeving in aanraking.” – Respondent 2

In de praktijk zijn deze vragen voor de publieke actoren van groot belang en zorgen ervoor dat toepassingen van het concept toch vaak als eng wordt gezien. De actoren vanuit de publieke sector staan hierin vaak tegenover de actoren uit de private sector. De stedenbouwkundigen en de landschapsarchitect van Royal HaskoningDHV en HKB Stedenbouwkundigen roepen op tot meer durf ten aanzien van het gebruik van nudging, terwijl de gemeente en provincie dit gebruik moeten verantwoorden. Dit kan lastig zijn wanneer de wet- en regelgeving niet duidelijk gevolgd wordt. Volgens het Hoofd Ruimte en Samenleving is een onderdeel hiervan de juridificering van de samenleving en planologie, waarbij de regels en de wet steeds belangrijker worden. Het gladde ijs waarop nudging zich bevindt wat betreft deze wet- en regelgeving, kan daarom voor problemen zorgen:

“Ik bedoel die juridificering van de samenleving, die strekt zich ook uit naar ruimtelijke ordening. Ik heb best moeite om mijn afdeling ook in een modus te houden waarin je zegt het begint niet met onze verordening, het begint niet met regels. Onze kerntaak – het is wel belangrijk dat we die regels toetsen – maar onze kerntaak is niet het toetsen van regels, onze kerntaak is de ruimtelijke ordening van Groningen. En dat is meer een planologische opgave dan dat het een juridische opgave is. Maar zo wordt er door de wetgever en eigenlijk ook de mensen op mijn afdeling zelden over gedacht. De eerste vraag die gesteld wordt is: ‘wat staat er in het BARRO? Wat staat er in de wet op ruimtelijke ordening? Wat staat er straks in de omgevingswet?’. En niet van wat willen wij nou eigenlijk met Groningen ruimtelijk gezien.” – Respondent 7

Het feit dat er grote onbekendheid heerst met het begrip en dat het nog niet als collectief toegepast wordt, draagt hier niet aan bij omdat nudging daardoor nog geen plek heeft binnen deze wet- en regelgeving. Ook het paternalistische karakter is hierin relevant (Thaler & Sunstein, 2008). De overheden moeten namelijk voorkomen dat nudging overslaat in manipulatie van burgers, aldus de Hoofd Ruimte en Samenleving van de Provincie Groningen:

“Waarbij ook nog wel eens neigt op te poppen zo’n verschijnsel dat wij het als overheid beter weten dan de burger. (...) Waar begint en eindigt nudging dan precies? Waar noem je het nog nudging en waar noem je het niet meer zo? Dat is relevant, denk ik” – Respondent 7

De Programmamanager Bereikbaarheid van de gemeente Groningen nuanceert dit beeld. In haar ogen wordt het gedrag van mensen in de openbare ruimte niet op een ethisch bezwaarlijke manier beïnvloedt. Het belang dat gediend wordt is het maatschappelijk belang en iedereen is erbij gebaat dat mensen zich op een goede manier gedragen in het verkeer:

“Ja. En ik denk ja als je mensen zo veilig mogelijk over de weg probeert te loodsen, anders zou je dat met een bord moeten doen ofzo. Ja ik heb juist het gevoel dat het zorgt dat de inrichting past bij wat veilig is en wat je zou willen van mensen. En hoe je zou willen dat mensen een weg gaan gebruiken. Dus ik vind het bij dit onderwerp niet zo gevaarlijk.” – Respondent 9

Hierin komen de verschillende graden van nudging naar voren. Duidelijk wordt het onderscheid tussen de nudges van de eerste graad, die vriendelijk zijn en leiden tot zelfreflectie en bewustwording en de overige graden van nudging, waarbij er meer inbreuk wordt gemaakt op de keuzevrijheid van mensen (Baldwin, 2013). Het Hoofd Ruimte en Samenleving stelt dat de eerste graad nudging in feite de enige vorm is van nudging die door overheden zondermeer toegepast mag worden. Wanneer mensen nadeel gaan ondervinden van de sturing in het gedrag of wanneer de sturing dwingender wordt, zoals bij tweede en derde graad nudges het geval is (Baldwin, 2013), dan dient de overheid hier op gepaste wijze uitleg en compensatie voor te geven, waarin transparantie belangrijk is:

“Zolang je helemaal niemand hindert en dat is met die rode baan het geval, dan denk ik dat het al helemaal geen probleem is. Op het moment dat er wel iemand hinder van heeft, dan mag dat niet zomaar gebeuren, dus dan moet je wel uit kunnen leggen dat het echt in het kader van het grotere belang moet. En dat netjes omgaat met de belangen van de persoon die er wel hinder aan heeft, want dat hoort er ook wel bij. Die moet je kunnen compenseren op de één of andere manier. Je mag niet verborgen doen. En eigen belang van de overheid, dat kan echt niet. Dat hoort geen eigen belang te hebben. Nee dat hoort niet, het is een publieke functie, dus alles wat wij doen hoort ten dienste van de samenleving te zijn. En het moet op een of andere manier moet het transparant zijn, mag het zich niet onttrekken aan de verantwoordingsverplichting die je toch hebt in de richting van de staat.” –

Respondent 7

Naast de juridische positie en de ethische overwegingen rondom nudging wordt er door de senior consultant traffic management van Witteveen en Bos nog een ander interessant nadeel van nudging genoemd. De kracht waarmee nudging gedrag kan veranderen of beïnvloeden wordt volgens deze expert nog wel eens onderschat. Zeker wanneer er nog geen duidelijke stip aan de horizon is, kan het toepassen van nudging gevaarlijk zijn. Dit heeft te maken met de bijwerkingen die nudging kan hebben en met het feit dat de werking van nudges moeilijker om te draaien is dan dat bij andere instrumenten het geval is. Wanneer men bijvoorbeeld een verkeersdrempel weghaalt dan is de werking van dat instrument over, maar bij nudging is dat niet het geval omdat het gedrag van de mens veranderd kan worden. Volgens de senior consultant traffic management van Witteveen en Bos is dat een nadeel ten opzichte van andere instrumenten, wanneer er niet duidelijk is waar men met beleid naartoe wil:

“Ja, dan is het heel subtiel, maar ondertussen heel krachtig middel om het een bepaalde richting op te duwen. Waarvan je achteraf misschien spijt hebt en waarvan het heel moeilijk is om op de rem te trappen. Dat is lastiger dan bij andere mechanismen, denk ik.” – Respondent 6

Dit houdt niet in dat nudging niet gebruikt dient te worden. Volgens de consultant van Witteveen en Bos is het belangrijk om bewust te zijn van deze werking van nudging en het daarom niet ongefundeerd toe te passen. Dit is in de lijn van de publieke actoren van de gemeente Groningen en provincie Groningen en borduurt ook voort op de kritiek die in de theorie al naar voren komt. Ook Baldwin (2013) onderkent in zijn studie het belang van een overwogen en gefundeerd gebruik van nudging, waarbij enkel een weloverwogen inpassing tot het gewenste effect leidt. De boodschap van de consultant van Witteveen en Bos deelt deze strekking en is in enkele zinnen weer te geven:

“Nou in die zin moet je het misschien niet zien als kritiek, maar wees je beducht op het feit dat er geen tovermiddelen bestaan. Wees je bewust van de kenmerken van een instrument en dat als je iets in gang zet wat moeilijk te stoppen is, dan moet je dat weten op het moment dat je hem gebruikt.” – Respondent 6

Tot slot zijn er ook situaties waarin de nudge niet de beste oplossing is. Hierover is gesproken met onder andere de stedenbouwkundigen en landschapsarchitect van Royal HaskoningDHV en HKB Stedenbouwkundigen en het hoofd Verkeer en Vervoer van de provincie Groningen. Een voorbeeld hiervan is de toepassing van shared space, volgens de stedenbouwkundige van Royal HaskoningDHV.

Niet in elke ruimtelijke situatie is shared space de ideale inrichting, bijvoorbeeld in het geval van fietssnelwegen. Bij fietssnelwegen gaat het er voor fietsers om, om zo snel mogelijk van de ene plek,

naar de andere plek te gaan. Kortom, snelheid is op die plekken prominent en duidelijke regels en een overzichtelijke inrichting zijn hierin belangrijk. Situaties zoals shared space zijn daarom niet wenselijk:

“Als jij een fietssnelweg aan het doortrekken bent, door een stad. Door een centrumgebied heen. Dan ga je die niet shared space door de stad heen laten lopen. Want daar willen ze juist op die snelle elektrische fietsen snel van A naar B. Dan heeft dat een eigen plek nodig. Ook dan moet je een verhaal vertellen. Hier mag je snel fietsen en als je dit oversteekt moet je uitkijken, want ze fietsen hier 50 kilometer per uur.” – Respondent 2

Andere voorbeelden worden gegeven door de stedenbouwkundigen van HKB Stedenbouwkundigen en de collega-stedenbouwkundige van Royal HaskoningDHV. Ten eerste gaat dit om gebieden waar veel verkeersstromen samen komen ook niet geschikt is voor nudging. Daarnaast is nudging vaak kwetsbaar in gebieden waar zwaar verkeer, zoals vrachtwagens, langskomen. Bij die gebieden is vaak een meer sturende manier van gedragsbeïnvloeding geschikter, zoals verkeersdrempels of handhaving. Ook het hoofd Verkeer en Vervoer van de provincie Groningen geeft aan dat de keuze voor een instrument erg van de ruimtelijke situatie afhangt. Hierin zijn de verkeersstromen, de bestaande situatie en de omgeving belangrijke factoren.

Als laatste punt snijden de stedenbouwkundigen van Royal HaskoningDHV nog een ander punt aan. In gebieden waar veel toeristen komen met een andere cultuur, is het goed mogelijk dat de nudges niet of nauwelijks begrepen worden. De stedenbouwkundige van Royal HaskoningDHV geeft hiervan een voorbeeld uit Enschede, wederom over shared space:

“In Enschede komen er dan Duitsers uit de trein en die storten zich het centrum in en wat zie je niet: 5, 6, 7 mensen naast elkaar. En dan kom je met de fiets aan en dan is het van ‘ho wat gebeurt hier’. Dus dat zien ze überhaupt niet.” – Respondent 2

Dit kan voor gebieden met veel toeristen, zoals bijvoorbeeld Amsterdam, een interessant punt in de overweging zijn.

Concluderend kan gesteld worden dat nudges nogal eens in het vaarwater van wet- en regelgeving terechtkomen. Daarnaast gelden voor de publieke actoren nog ethische overwegingen, aangezien het nudgen van het gedrag niet moet overslaan in manipulatie van gedrag. Omdat er nog weinig bekendheid is met nudging en het een diffuus begrip is, zijn de grenzen hiervan nog niet altijd even duidelijk. Ook wordt duidelijk dat nudging niet als wondermiddel gezien moet worden. Het gebruik van nudging moet weloverwogen gebeuren, aangezien het een middel is waarvan de werking minder gemakkelijk om te draaien is als de werking van andere, meer hardere middelen. Tot slot is nudging niet voor elk ruimtelijk probleem de meest geschikte oplossing.

4.4.3. Planningsproces

Binnen het planningsproces zien de ruimtelijke planners nudging met haar voordelen als een essentieel onderdeel van ruimtelijke inrichting. Binnen het planningsproces zou het daarom een cruciaal onderdeel van het ontwerp moeten zijn. Nudging sluit volgens de stedenbouwkundigen van Royal HaskoningDHV en HKB Stedenbouwkundigen, de programmamanager Bereikbaarheid van de

gemeente Groningen aan bij de basisprincipes van een ruimtelijk ontwerp. Ook de universitair docent Technische Planologie sluit zich hierbij aan:

“Ik ben wel van mening, maar dat is meer een persoonlijke mening, dat je eigenlijk met zo min mogelijk expliciete dwang of aanmoediging zou moeten willen werken. Je zou eigenlijk willen dat de hele ruimte automatisch werkt.” – Respondent 1

Zoals gezegd staat de docent hier niet alleen in. Ook vanuit de Gemeente Groningen klinkt deze opvatting:

“Ik vind dat het een soort basis instelling voor je ontwerp zou moeten zijn. Hoe kun je het zo maken, dat het zo logisch mogelijk maken en mensen zoveel mogelijk uitnodigen om het goede gedrag te vertonen.” – Respondent 9

Binnen het planningsproces is er echter veel frictie omtrent de keuze voor een instrument. Experts geven aan dat deskundigen vaak in hun eigen hokjes denken en dat er veel verschil is tussen de mensen die aan plannen werken. Hieruit valt te concluderen dat met name bij het gebruik van een relatief nieuw en uitdagend middel zoals nudging, er niet één lijn wordt getrokken. Dit is erg omdat nudging zorgvuldig en weloverwogen gebruikt dient te worden, zoals geconcludeerd is in de vorige paragraaf. De toepassing van harde regels of van nudging wisselt sterk tussen de experts die eraan werken en in welke gemeente dit gebeurt. De stedenbouwkundige van HKB Stedenbouwkundigen weet dit treffend te verwoorden. Over wanneer nudging gebruikt wordt zegt de expert het volgende:

“Nou ja dat hangt er maar net vanaf of de andere partij zelf ervaring heeft of niet, of het al een keer gebeurt is of niet. Hoe ver ze in zo’n proces zijn. Maar stel dat je dat probeert in te zetten, de ene keer pak je 80 procent, de andere keer 60 en de andere keer maar 30 procent van de intenties. En dan moet je toch weer ingrijpen op de drempels, de plateaus, de versmallingen.” – Respondent 5

Hierop heeft een van de stedenbouwkundigen van Royal HaskoningDHV een passende toevoeging:

“Ja bijvoorbeeld met shared space. Je hebt natuurlijk prachtige voorbeelden van shared space, waarbij er duizend motorvoertuigen over dat kruispunt heen denderen. Nou dat is natuurlijk doodeng en daar wil niemand een hand voor in het vuur steken, dat dat goed gaat. Dus dan doen we het toch niet.” – Respondent 2

Naast dat veel gemeentes of verkeersdeskundigen het niet aandurven om nudging (zie de voorgaande paragraaf) toe te passen, vindt er ook veel verstoring van de toepassingen van nudging plaats in de verdere detaillering van plannen. Dit komt voort uit de onbekendheid met nudging bij andere partijen

en gebrek aan communicatie en verduidelijking in de verdere detaillering van ruimtelijke plannen. Hiervan geven verschillende experts enkele voorbeelden:

“Bijvoorbeeld ook aan de Westershaven hebben we fietsvakken gemaakt. Die waren vrij breed, die fietsvakken – met mensen van verkeer was niet goed overlegt maar die hadden wat zelf bedacht – die hadden fietsvakken gemaakt, die eigenlijk 1,5 fiets breed waren en wat zie je nu? Dat mensen hun fiets niet mooi netjes erin zetten natuurlijk.” – Respondent 9

“In het proces heb je dan een projectgroep bij een gemeente die hebben iets bedacht, nou een ontwerper bedenkt dan iets. En dan gaat het daarna naar mensen van realisatie die het dan gaan voorbereiden en die denken vanuit hun vakgebied. En als er dan geen koppeling is met de ideevorming dan zul je zien dat die dan heel vaak andere oplossingen kiezen, de oplossingen waarmee zij het doen. En dan gaat het nog naar civiel ingenieursbureau, waar de bestek en de bestektekeningen gemaakt. Nou dan is het verschil tussen waar het daar begonnen is en daar is het helemaal anders. Net als dat spelletje dat je een verhaal doorvertelt en er een heel ander verhaal uitkomt.” – Respondent 5

“Dat gebeurt wel vaak. Nog voordat het wordt gerealiseerd gebeurt dat vaak in de civieltechnische uitwerking en zelfs later nog in het bestek of in de uitvoering. Maar dat een civiel technicus niet mee kan denken en dat die heel erg in hun standaard oplossingen zitten, waardoor dan ineens de subtiliteit eruit is omdat diegene het gewoon niet snapt en er iets standaard ingezet heeft.” – Respondent 5

De toevoeging van ouderwetse ingrepen of standaard instrumenten is niet per definitie een slechte zaak. Zoals ook vanuit de theorie al gesteld wordt, kan voor een wezenlijke gedragsverandering nudging niet het enige instrument zijn. Vaak is een combinatie met andere instrumenten nodig, om het beoogde effect te krijgen (Baldwin, 2013). Het is echter essentieel op welke manier deze andere instrumenten worden toegepast. Deze instrumenten kunnen van alles zijn, verkeersdrempels, financiële prikkels of wet- en regelgeving, maar hebben allen een sterker sturend karakter dan nudging. Wanneer er geen communicatie, terugkoppeling en overleg plaatsvindt tussen ontwerpers en andere partijen, dan gaat dit ten koste van het initiële ontwerp van een nudge in een ruimtelijk plan:

“Als je dat goed kan inpassen, dan hoeft dat geen probleem te zijn. Maar ik was gisteren bijvoorbeeld in Leeuwarden. (...) En eigenlijk hebben ze het hele gebied met een soort hele afwijkende bestrating vormgegeven en daarin met een soort gootlijnen een soort rijbaan aangegeven voor de auto's. En fietsers en voetgangers moeten daar een beetje hun weg in zien te vinden. Naar mijn idee gaat dat prima. En toen zag ik toch weer dat daar een zebra opgeschilderd was, maar die paste totaal niet bij de vormgeving van dat plein. En dan is het heel erg jammer, dan gaat het fout. Dan had je liever gewild dat er een stapje terug wordt gedaan van 'goh als hier toch een zebra is gewenst, laten we dan eentje ontwerpen die past in de vormgeving'. En niet gewoon een standaard zebra eroverheen.” – Respondent 5

Kortom, het gebrek aan kennis van en communicatie over nudging kan het toepassen van nudging in ruimtelijke plannen nogal eens de das om doen, volgens de stedenbouwkundigen en landschapsarchitect van Royal HaskoningDHV en HKB Stedenbouwkundigen. Wanneer men nudging een centralere rol wil geven in het planningsproces, zal er meer aandacht voor nudging moeten zijn. Hierin ziet de programmamanager Bereikbaarheid van de Gemeente Groningen ook een rol weggelegd voor gemeentes in het algemeen:

“En het is ook iets wat wij vanuit het programma mee moeten geven: 'kijk ook eens hoe je het op een andere manier kunt doen'. Misschien moet je iedereen er ook wel eens goed in meenemen, goed uitleggen wat je er allemaal mee zou kunnen. Dat je het op die manier een beetje bij elkaar brengt.” – Respondent 9

Op dit gebied is dus in de toekomst nog veel te winnen en dit is dan ook, in het geval van nudging, de belangrijkste aanbeveling voor de planningspraktijk. De programmamanager Bereikbaarheid is het hiermee eens:

“Ik denk dat de werking ervan, de uitkomst, nog wel eens onderschat wordt. Ik denk dat wanneer je het met meer aandacht en gevoel zou doen, dat je er veel meer uit zou kunnen halen.” – Respondent 5

4.5. Beantwoording deelvragen 3 en 4

De voordelen van nudging, de souplesse en de automatische activering van gewenst gedrag worden alom onderkent door de experts. Dit wordt als een groot voordeel van nudging gezien door alle experts die gesproken zijn. Toch zijn er ondanks dit grote voordeel ook nadelen aan het concept gekoppeld. Met de toepassing zijn er fricties met wet- en regelgeving en voor de publieke actoren van gemeente en provincie kunnen er ethische bezwaren een rol spelen in de toepassing van nudging. Tevens is er in het planningsproces sprake van frictie wanneer er in de verdere detaillering geen rekening met nudging wordt gehouden. Al deze nadelen kunnen gekoppeld worden aan de onbekendheid met het concept. Het concept speelt op dit moment geen opzichzelfstaande rol binnen ruimtelijke ordening. Ontwerpers passen soms, onbewust, enkele vormen van nudging toe, maar bij andere actoren is er weinig bekendheid met het concept. Meer bekendheid, gebruik en kennis met het concept kunnen deze problemen verzachten en een geschikt en overwogen gebruik van nudging mogelijk maken voor de ruimtelijk ordening.

Kortom, *wat zijn de ervaringen van ruimtelijke planners met het gebruik van nudging?* De ervaringen zijn goed. Het is een prettig instrument wat een mooie en goed functionerende ruimte oplevert. Het combineren met andere instrumenten is soms nodig en is bij het juist inpassen in het ruimtelijk

ontwerp geen probleem. Ondanks de bovenstaande aantekeningen op het concept, werken de ruimtelijke planners graag met het instrument en wekt het veel interesse.

Tot slot, *hoe zien ruimtelijke planners nudging ten opzichte van andere instrumenten?* Voor de ruimtelijke planners heeft nudging, de subtiele manier van sturing, de voorkeur boven hardere maatregelen, indien dit mogelijk is. Men wil een ruimte dusdanig ontwerpen, dat bordjes, handhaving en controle als het ware niet meer nodig zijn. Daarom zien veel ruimtelijke planners nudging als een welkom alternatief of aanvulling voor het traditionele instrumentarium.

5. Conclusie en aanbevelingen

Uit de analyse van de interviews en de bestaande literatuur, wordt duidelijk dat nudging een instrument is dat potentie heeft binnen de ruimtelijk ordening. Nudging kan bij een juiste inpassing een soepele sturing van gedrag tot gevolg hebben en een natuurlijk en automatisch functionerende ruimte opleveren. Waar het mogelijk is, is nudging te prefereren boven traditionele instrumenten, welke vaak door verschillende experts als een harder en dwingender worden ervaren. Daarvoor is echter een constante reflectie en evaluatie nodig van de werking van een nudge.

Op dit moment is er sprake van toepassing van losse vormen van nudging. Nudging speelt als opzichzelfstaand instrument geen rol binnen ruimtelijke plannen en beleid. Ontwerpers passen nudging toe, zonder het zelf door te hebben. Daardoor staat nudging achteraan in het planningsproces. Dit heeft als gevolg dat op dit moment niet duidelijk is hoe nudging voor de ruimtelijke ordening het beste vormgegeven, ingepast en toegepast kan worden. Daarom zal nudging binnen het planningsproces meer naar voren toe moeten.

Ethische overwegingen komen ook voort uit de onbekendheid met het concept nudging. Deze zorgen spelen met name voor publieke actoren een belangrijke rol. Het is belangrijk dat de grenzen van nudging duidelijk worden afgebakend, er een weloverwogen en gefundeerd beleid ten aanzien van nudging komt. Tevens is het zaak dat rondom de besluitvorming hierover voldoende transparantie is richting burgers.

Kortom, wat is de perceptie van ruimtelijke planners ten aanzien van nudging als instrument voor de ruimtelijke ordening? Deze perceptie is positief. De toepassingen van nudging die reeds plaatsvinden worden door planners positief ervaren. Om voor de ruimtelijke ordening uiteindelijk alles uit het concept te halen is er meer bekendheid en kennis nodig van nudging in de ruimtelijke ordening.

Op basis van de interviews, in combinatie met de theorie, kunnen er enkele aanbevelingen worden gedaan voor zowel de wetenschap als de planningspraktijk.

5.1. Aanbevelingen wetenschap

Voor de wetenschap is het belangrijk dat er meer onderzoek gedaan wordt ten aanzien van de toepassing van nudging in de ruimtelijke ordening. Zoals in de aanleiding gesteld is, is er op dit moment een leemte in de planningstheorie op het gebied van gedragswetenschap. Ondanks dat deze studie een bijdrage heeft gepoogd te leveren in het opvullen van deze leemte, is dit niet voldoende. Het is namelijk ook interessant om te kijken hoe nudging precies toegepast dient te worden. Daarom wordt wetenschappers op het gebied van ruimtelijke planning en de planologie aangeraden om dit onderwerp vaker te kiezen als onderzoeksthema. Hierin kunnen ook afstudeerscripties een rol spelen. Interessant zou kunnen zijn om te bekijken in hoeverre nudging als opzichzelfstaand concept een rol kan spelen in omgevingsvisies en bestemmingsplannen. Uit de interviews blijkt dat het op die manier gebruiken van nudging ervoor kan zorgen dat het instrument op een meer gestructureerde manier ingezet kan worden.

5.2. Aanbevelingen planningspraktijk

In de planningspraktijk viel de onbekendheid met het concept in sterke mate op. Veel stedenbouwkundigen, ruimtelijk ontwerpers en zelfs beleidswerkers waren niet bekend met het concept. Dit heeft als gevolg dat er op dit moment slechts losse toepassingen van nudging worden gebruikt. Maar in het proces staat nudging achteraan, in plaats van vooraan, waar het plan en ontwerp vorm krijgt. Dit zorgt voor een ongestructureerd gebruik van een in potentie sterk instrument. Dit is

niet alleen zonde, maar het zorgt ook voor frictie in het planningsproces. Zo worden in de gedetailleerdere uitwerking van ruimtelijke plannen nudges niet begrepen en onnodig aangepast. Wanneer het concept meer gestructureerd toegepast wordt, kunnen deze problemen verholpen worden.

Hierin spelen gemeentes een grote rol. Gemeentes spelen in grote ruimtelijke vraagstukken vaak de rol van opdrachtgever en daarin hebben zij een beslissende rol bij de keuze voor instrumenten. Hier moet voldoende kennis zijn over nudging als concept en moet er durf zijn om dit middel toe te passen. Hierin is veel te winnen.

6. Reflectie

Ondanks dat het in deze studie beschreven onderzoek met veel discretie, voorzichtigheid en gepaste openheid is uitgevoerd, zijn er altijd verbeterpunten te vinden. Ten eerste is in dit onderzoek een analyse gedaan van de perceptie van de ruimtelijke planners die geïnterviewd zijn. Ondanks dat er met elf respondenten een mooi aantal experts geïnterviewd is, kan de perceptie van andere ruimtelijke planners altijd anders zijn.

Daarnaast zijn de interviews gedaan door een student die niet ervaren is in het interviewen van experts. Het is goed mogelijk dat een ervaren onderzoeker, wetenschapper andere vragen gesteld zou hebben of andere keuzes gemaakt zou hebben. In dat geval was er misschien een andere uitkomst uit het onderzoek gekomen.

Tot slot is er een analyse gemaakt van de theorie die op dit moment voor handen is en die is gevonden door de schrijver, waarbij er gepoogd is een zo breed en compleet mogelijk beeld van de bestaande literatuur te geven. Misschien was men bij het vinden van andere theorie tot een andere conclusie gekomen voor dit onderzoek.

7. Referenties

- Baldwin, R. (2013). From Regulation to Behaviour Change: Giving Nudge the Third Degree. *The Modern Law Review*, 77(6), 831-857.
- Chemero, A. (2003) An Outline of a Theory of Affordances. *Ecological Psychology*, 15(2), pp. 181-19.
- Clifford, N., French, S., Valentine, G. (2010). *Key Methods in Geography*. London: SAGE Publications Ltd.
- Deloitte (2010). *Rapport Kostenonderzoek Zwerfafval Nederland*. Den Haag.
- Dijk, T. van, Slabbers, S. & Zonneveld, W. (2012). *Ontwerpen in de planologie. Dictaat bij het vak RO1: Regionale strategieën*. Geraadpleegd op 08-06-2018 via https://nestor.rug.nl/bbcswebdav/pid-6935449-dt-content-rid-5851218_2/courses/GERO1.2014-2015.1A/Ontwerpen%20in%20de%20planologie%281%29.pdf.¹
- Dunn, K. (2010). Interviewing. *Qualitative research methods in human geography* (pp. 101-138). Don Mills: Oxford University Press.
- Garb, Y., Pulver, S. & Veer van der, S. (2008). Scenarios in society, society in scenarios: toward a social scientific analysis of storyline-driven environmental modeling. *Environ. Res. Lett.* 3(4).
- Gibson, J.J. (1977) The Theory of Affordances. In: *Perceiving, Acting, and Knowing: Toward and Ecological Psychology*. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Hausman, D.M. & Welch, B. (2010). Debate: To Nudge or Not to Nudge. *The Journal of Political Philosophy*, 18(1), 123-136.
- Imrie, R. (2013). Shared Space and the Post-politics of Environmental Change. *Urban Studies*, 50(16).
- John, P., Smith, G. & Stoker, G. (2009). Nudge Nudge, Think Think: Two Strategies for Changing Civic Behaviour. *The Political Quarterly*, 80(3).
- Lidwell, W., Holden, K. & Butler, J. (2010). *Universal Principles of Design*. Rockport Publishers. Singapore.
- Longhurst, R. (2016). Semi-structured Interviews and Focus Groups. *Key Methods in Geography*, 143-156. London: SAGE Publications Ltd.
- Milieu Centraal (2015). *Zwerfafval*. Utrecht.

---

¹ Niet vrij toegankelijk.

- Omgevingspsycholoog (2017). *Nudge: zwerfafval in de afvalbak*. Geraadpleegd op 04-03-2018 via <http://www.omgevingspsycholoog.nl/nudge-zwerfafval-in-de-afvalbak/>.
- Rijksuniversiteit Groningen (2018). *Spatial Planning and Design*. Geraadpleegd op 18-03-2018 via <https://www.rug.nl/bachelors/spatial-planning-and-design/>.
- Ross, C.E. & Mirowsky, J. (2001). Neighborhood disadvantage, disorder and health. *Journal of Health and Social Behavior*, 42:3.
- Stoffregen, T.A. (2003) Affordances as Properties of the Animal-Environment System. *Ecological Psychology*, 15(2), pp. 115-134.
- Thaler, R. & Sunstein, C. (2009). *Nudge*. Updated Edition. New York, Penguin Books.
- Tversky, A. & Kahneman, D. (1974). *Judgement Under Uncertainty: Heuristics and Biases*. Science 1124.
- Vermeulen, R. & Kreukels, T. (2015). Stand van de Planologische Theorie in Nederland. *Rooilijn*, 48(1), 84-89.
- Volkskrant (2013). *'Mensen doen elkaar na in goed gedrag'*. Geraadpleegd op 04-03-2018 via <https://www.volkskrant.nl/archief/-mensen-doen-elkaar-na-in-goed-gedrag~a3548570/>.
- Volkskrant (2007). *Rode lopers moeten hinderlijke fietsen weren*. Geraadpleegd op 21-05-2017 via <https://www.volkskrant.nl/binnenland/rode-lopers-moeten-hinderlijke-fietsen-weren~a860672/>.
- Woltjer, J., Dijk, T. van & Voogd, H. (2014). *Facetten van de planologie*. Groningen: Coöperatie In Planning.
- Zuidema, C. (2014). *Ruimtelijke Planning 1: Introductie*. Geraadpleegd op 28-05-2018 via https://nestor.rug.nl/webapps/blackboard/content/listContent.jsp?course_id= 82802_1&content_id= 6923836_1&mode=reset².

---

² Niet vrij toegankelijk.

Bijlagen

A. Interviewguide

Starten met een korte introductie van onderzoeker en het onderwerp van het onderzoek. Toestemming vragen om audioapparatuur te gebruiken en bedanken voor het vrijmaken van tijd. Bij elk antwoord, indien mogelijk, doorvragen. Waarom? Hoe? Wanneer?

Deel 1 – Algemeen – Introductie Respondent, Functie en Bekendheid Nudging

Hierbij gaat het om de expertise van de respondent. Functie, Publiek vs. Privaat, Ontwerp vs. Beleid etc. Daarnaast de bekendheid met nudging: kent de respondent nudging of alleen de toepassingen?

1. Kunt u zich kort voorstellen?
2. Bent u reeds bekend met de betekenis van de term Nudging?
3. Heeft u vanuit uw specialisme al ervaring met de toepassing van nudges?

Deel 2 – Ervaringen met het gebruik van nudging

4. Wat zijn voor u voordelen van nudging?
5. Wat zijn voor u nadelen van nudging?
6. Loopt u in het planningsproces tegen problemen aan?

Deel 3 – Nudging vs. Andere Instrumenten

7. Een (her)ontwikkeld gebied heeft altijd een bepaalde functie met in veel gevallen een ‘gewenst gedrag’ van mensen in dat gebied. Welke instrumenten gebruikt u om dat te bewerkstelligen?
8. Hoe komt u tot een keuze voor een bepaald instrument?
9. Hoe ziet u nudging ten opzichte van deze andere instrumenten?

Deel 4 – Antwoord op de hoofdvraag: hoe ziet de expert nudging als instrument voor de inrichting van de ruimte?

8. Tot slot, wat is uw mening ten aanzien van nudging als instrument voor de inrichting van de openbare ruimte?

Deel 5 – Afsluiting

9. Heeft u verder nog vragen of opmerkingen?
10. Heeft u nog suggesties/contactgegevens voor andere kandidaten voor een interview?

B. Transcripten Interviews

In deze sectie staan de transcripten van de interviews die gehouden zijn ten behoeve van het in deze studie beschreven onderzoek. De transcripten zijn een werkelijke en letterlijke beschrijving van het onderzoek. Om de leesbaarheid te vergroten is ervoor gekozen om haperingen in zinnen, 'eehms' en dergelijke niet mee te nemen in de transcripten. Soms is om de lading van bepaalde opmerkingen te duiden ervoor gekozen om 'haha' wél mee te nemen in de transcripten.

De volgorde van de transcripten is als volgt:

- Interview Respondent 1
- Interview Respondent 2 & Respondent 3
- Interview Respondent 4
- Interview Respondent 5
- Interview Respondent 6
- Interview Respondent 7
- Interview Respondent 8
- Interview Respondent 9
- Interview Respondent 10 & Respondent 11

Opmerking:

In verband met de privacy van de respondenten zijn de transcripten in deze versie van de scriptie niet bijgevoegd. Mocht u deze toch graag willen inzien, neem dan contact op met de auteur via b.boelens@student.rug.nl.

university of
 groningen